

แนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่

นายนิพันธ์ บุญหลวง
รองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่
กระทรวงมหาดไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2560 - 2561

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่
ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา
ผู้วิจัย นายนิพนธ์ บุญหลวง **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 60

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่และ
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และนำผลการศึกษามาประมวลผลและวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยทฤษฎีด้านการบริหารมาเป็นแนวทางในการสรุปผล

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

1. ผู้นำ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะสร้างสรรค์ชุมชนให้มีความเปลี่ยนแปลง
2. คนในชุมชนที่ต้องมีความเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ มีความคิดที่จะร่วมมือในการพัฒนา
3. การเรียนรู้ของชุมชน นับเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนได้โดยง่าย
4. เครือข่ายและความร่วมมือ โดยที่ความสำเร็จของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ย่อมต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

ภาครัฐต้องสร้างศักยภาพ สร้างการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้แก่ผู้นำ และผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางการสร้างพัฒนาหรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งต้องสร้างความเป็นเครือข่าย และสร้างความร่วมมือในด้านต่างๆ ให้ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างไม่มีอุปสรรค หรือปัญหาใดๆ อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของชุมชน

Abstract

Title : Factors Affecting to Success in Prototype Community Management of Ban Thung Sri, Thung Sri District, Rong Kwang District, Phrae Province

Field : Social - Psychology

Name : Mr. Nipun Boonloang **Course :** NDC **Class :** 60

This qualitative research aimed to

1. study the problems
2. explore the factors affecting the success of community management and leading to the prototype community
3. propose a prototype community management approach of Ban Thung Sri Moo 3, Thung Sri Sub-district, Rong Kwang District, Phrae Province. Data were collected through documentary study, depth interviews, and focus group discussion. Results were from the data processed and analyzed various factors based on administration theory.

Findings showed that the factors affect the success of community management of Ban Thung Sri Moo 3, Thung Sri Sub-district, Rong Kwang District, Phrae Province consist of

1. Leader is important in creating a community changing.
2. People in the community must have a public mind and collaborate in development.
3. Community Learning is a factor that will lead to easy community change and.
4. Network and cooperation is the success of the community that must be supported from various sectors.

Government must make a performance, learning, a community learning process for leaders and people in the community to transfer knowledge, experience, and the guidelines to develop or manage the strong and self-reliant community. Moreover, government sector have to make a network and cooperation in various fields for community be able to develop its own area without any obstacles or problems that will lead to the failure of the community.

คำนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมานั้น ประเทศไทยได้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ ดีขึ้นเป็นลำดับความสำเร็จในการพัฒนา และในการนำนโยบายลงไปปฏิบัติในพื้นที่ เพื่อยังประโยชน์สุขให้กับประชาชนจะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ในระดับพื้นที่ หมู่บ้านเป็นหลัก การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในหมู่บ้าน บางหมู่บ้าน สามารถที่จะพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้สำเร็จ เป็นผลดี แต่บางหมู่บ้านกลับต้องประสบปัญหาไม่สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ดีและต่อเนื่อง หมู่บ้านทุ่งศรี อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ เป็นหนึ่งในจำนวนหลายหมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดแพร่ และในประเทศไทยที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้าน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาสภาพปัญหา ค้นหาคำตอบว่ามีปัจจัยแวดล้อมอะไรบ้างที่ช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้การพัฒนา และการแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านทุ่งศรี ประสบผลสำเร็จ เพื่อนำไปขยายผลในหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ เพราะได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากอาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรฯ ซึ่งได้กรุณาให้ข้อคิด และข้อเสนอแนะต่างๆ ตลอดจนข้อแก้ไขในข้อบกพร่องทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

(นายนิพนธ์ บุญหลวง)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ของการวิจัย	4
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน	19
ความสำคัญ และความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน	22
แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	27
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	36
สถานที่ดำเนินการวิจัย	36
ประชากรในการวิจัย	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	37
บทที่ 4 ผลการวิจัย	39
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่	39
ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่	43

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	49
สรุป อภิปรายผล	49
ข้อเสนอแนะ	55
บรรณานุกรม	56
ประวัติย่อ	59

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
4-1 เขตพื้นที่ชุมชน / พื้นที่ตำบล	40
5-1 รูปแบบการจัดการกลุ่มและองค์กรอย่างเป็นระบบของบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่	51
5-2 กระบวนการทำงานของบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่	52
5-3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชน ต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่	54

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในภาวะปัจจุบันที่กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาวะแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ตลอดจนสิ่งที่ดำรงมา ขาดการเชื่อมร้อยต่อกันเป็น วิกฤตการณ์ที่ชุมชนส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ หลายชุมชนถึงกับล่มสลายลงเพราะถูกการพัฒนา รูปแบบ ใหม่ทำลายรากฐานดั้งเดิมจนหมดสิ้นไป (ไพศาล เนาะวาทอง และ ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, 2551: 40) ประเทศไทยภายใต้กระบวนการพัฒนามีแนวโน้มที่จะรับวัฒนธรรม ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีของต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้นตามลำดับ จนอาจกล่าวได้ว่า สังคมไทย ในปัจจุบันถูกรอบงำด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทางความคิดและภูมิปัญญาตะวันตก จนตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนกระแสความ ทันสมัย ที่มาจากโลกตะวันตกและมีอิทธิพลครอบคลุมทั่วโลก คนไทยและสังคมไทยได้ถูกกระแส เหล่านี้ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด คุณค่า และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พร้อมกับสถานการณ์ต่างๆของโลกที่ผันแปรไป อย่างรวดเร็ว ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆด้าน จึงเป็นเหตุให้ “สังคมมีปัญหา การ พัฒนาไม่ยั่งยืน” (กิริติ กมลประเทืองกร, 2559 : 96) อีกทั้ง การพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจตาม ระบบทุนนิยมได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ระบบทุนนิยมทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น การพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 9 ในระยะที่ผ่านมานั้น เป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้ เรียนรู้อย่างไร้พรมแดน มีความเจริญด้านวัตถุในระดับที่ทัดเทียมกับต่างประเทศ กลับพบว่า การ พัฒนาตามแนวทางดังกล่าวก็ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยทุกระดับ ได้แก่ ความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม ขาดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ค่านิยมของการใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือยตาม แบบสังคมบริโภคนิยม สถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ และก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย (กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว และคณะ, 2556)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ระบุถึงการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดย ต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและ ระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จาก ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพ

สอดคล้องเชื่อมโยงกับชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้วยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย ขณะที่ การจัดการชุมชน หมายถึง การสร้างวิทยาการ กระบวนการ และการปฏิบัติการให้กับหมู่บ้านหรือชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการชุมชนของตนเอง โดยใช้แผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตามกระบวนการสร้างความเข้มแข็งชุมชน (ไพศาล เนาวะวาทอง และธวัชชัย ศุภดิษฐ์, 2551 : 41) ซึ่งจากการที่ชุมชนมีการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองตามยุทธศาสตร์ที่ 2 นั้นส่งผลให้หลายชุมชนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและเกิดเป็นชุมชนต้นแบบขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย

หนึ่งในชุมชนต้นแบบที่น่าสนใจ คือ บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ที่ได้รับการรับรองจากสถาบันต่างๆ ในการจัดการชุมชนในหลากหลายมิติจนประสบความสำเร็จ เช่น การเป็นชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในท้องถิ่น มีผู้บริหาร ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ซึ่งได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 ในโครงการ “ลดเมืองร้อนด้วยมือเรา” ซึ่งจัดโดยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมร่วมกับบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ประเทศไทยจำกัด ปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลหมู่บ้านต้นแบบปลอดเผา สู้ปัญหาหมอกควันพิษภาคเหนือ จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สส.) ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 80 ชุมชน ปี พ.ศ. 2555 จัดโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีโครงการที่ชุมชนบ้านทุ่งศรีจัดทำขึ้น เช่น โครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยหมักจากวัสดุคดเปื่อยในท้องถิ่น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและการจัดการขยะแบบครบวงจร จัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร โครงการการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจจอยมทรัพย์เพื่อการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โครงการกองทุนขยะชุมชน โครงการสปาด้วยไส้เดือน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากขยะมาต่อยอดมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสำเร็จในการจัดชุมชน เพื่อค้นหาที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะเป็นแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องกวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ รวมถึงนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวนรวม 30 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ รวมถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในการจัดการชุมชนเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ให้ได้แนวทาง การจัดการชุมชน โดยเฉพาะการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และการแก้ไขปัญหาหมอกควันไฟป่า

3. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วยหมู่บ้านในเขตพื้นที่หมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่

4. ขอบเขตระยะเวลา

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2560 – มกราคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยภาคเอกสาร (Document Research) ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสาร แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาทาง การบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ประกอบไปด้วย

2.1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อหาคำตอบจากความแตกต่างทาง ด้านความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยร่วมในการสนทนา และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องกวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ เป็นต้น ในสถานที่ต่างๆที่ผู้วิจัยได้พบกับบุคคลเหล่านี้ โดยผู้วิจัยจดบันทึกความคิดเห็น รวมถึงสังเกตการใช้ น้ำเสียง การแสดงออกทางสายตา และอากัปกริยา ของแต่ละบุคคลที่ระหว่างการสนทนา เพื่อใช้เป็น ข้อมูลในการศึกษาควบคู่ไปกับวิธีการอื่นๆ พร้อมทั้งทำการตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ปัจจัย

ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดปัญหาหรือหัวข้อ รวมทั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสม

3. นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสารแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาทางการบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน มาสังเคราะห์ และกำหนดแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ มาค้นหาบทสรุปและนำข้อมูลมาประมวลหาความชัดเจน ในการกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ 3 มิติ คือ มิติเชิงวิชาการ มิติเชิงนโยบาย และมิติเชิงการปฏิบัติ ได้แก่

1. **มิติเชิงวิชาการ** คือ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการชุมชนในหลากหลายมิติ จนประสบความสำเร็จ และนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการชุมชนสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2. **มิติเชิงนโยบาย** คือ ได้ข้อมูลและบทสรุป ในการจัดการชุมชนตามจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน ที่จะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อม

3. **มิติเชิงการปฏิบัติ** คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายด้านการพัฒนา แก้ไข และการจัดการชุมชนไปปฏิบัติ รวมถึงชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้รับองค์ความรู้และสามารถนำแนวทางในการจัดการชุมชนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม

คำจำกัดความ

ความสำเร็จในการจัดการชุมชน	หมายถึง	การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน ในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจาก ปัญหาต่างๆ และช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนา อนาคตของชุมชนได้
ข้อมูลทางกายภาพ	หมายถึง	ข้อมูลชุมชนที่ประกอบด้วย จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ฐานะความเป็นอยู่ การตั้ง บ้านเรือนในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางนิเวศวิทยาจำนวน ที่ดิน จำแนกตามพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากร ธรรมชาติ ลักษณะนิเวศวิทยา ความอุดม สมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำกินน้ำใช้ น้ำทางการ เกษตร พืชและสัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือ ที่ปลูกและเลี้ยง ลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ การคมนาคม สภาพปัญหาทางกายภาพ
ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง	หมายถึง	ข้อมูลของชุมชนที่ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็น มาของชุมชน เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ การศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ สุขภาพ จำแนก ตามเพศ อายุ จำนวน ผู้พิการ กลุ่มผู้ด้อย โอกาสทางสังคม กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบและ พฤติกรรมการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่ม กิจกรรมที่มีในชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่ม หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงาน วิธีการที่ชุมชน สร้างและจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม ปัจจัย ที่ทำให้กิจกรรมนั้นๆ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ ผลที่ เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โครงสร้าง การปกครอง การแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้าน การ เปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ปัญหาทางสังคม การเมือง การ ปกครอง รูปแบบวิถีชีวิต ผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำ โดยธรรมชาติ และผู้นำโดยการแต่งตั้ง องค์กรความรู้ที่สั่งสม อยู่ในชุมชน ภูมิปัญญา

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	หมายถึง	<p>ชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน และ ยุทธศาสตร์ในอนาคตที่ชุมชนคาดหวัง</p> <p>ข้อมูลชุมชนที่ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม ความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ ข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออมของชุมชน พฤติกรรมการบริโภค แหล่งทุนในชุมชน เช่น สหกรณ์ กองทุนต่างๆ ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัตถุดิบและแหล่งของวัตถุดิบในการผลิตสินค้าของชุมชน ตลาด ช่องทางการตลาดและเครือข่ายทางการตลาด ปัญหาทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน</p>
ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน	หมายถึง	<p>ข้อมูลชุมชนที่ประกอบด้วย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน เป็นต้น</p>
ด้านการเรียนรู้	หมายถึง	<p>การที่ชุมชนมีลักษณะเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อทำเพื่อเป็น เพื่ออยู่ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเอง ทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว</p>
ด้านการปฏิบัติ	หมายถึง	<p>การที่ชุมชนนำความรู้มาปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม ตัวบุคคล วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต มีการเรียนรู้การปฏิบัติเนื้อเดียวกันและมีกระบวนการการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป</p>
การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง	หมายถึง	<p>กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติของชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวรในเรื่องของความรู้ ทักษะคติ และทักษะที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง</p>

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการทบทวนวรรณกรรม หรือทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องที่ทำการศึกษา นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังมีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับหัวข้ออื่นๆ ของการศึกษาอีกด้วย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม หรือแนวคิดไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างหรือกำหนด

1. กรอบแนวคิดการวิจัย
2. วัตถุประสงค์การวิจัย และขอบเขตการวิจัย
3. นิยามศัพท์เฉพาะ
4. วิธี ดำเนินการวิจัย และ
5. ใช้เป็นแนวทางในการเสนอปัญหา

ตลอดจนข้อเสนอแนะหรือเสนอแนวทางแก้ไขของการศึกษา โดยในการศึกษาบทนี้ ผู้ศึกษาได้จัดแบ่งหัวข้อการนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยจัดแบ่งเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน
 - 1.2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน

การศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน (สวัส ไชยวรรณ, ญัณฐ์ดนัย ประเทือง บริบูรณ์, 2560) ระบุว่า ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับฐานราก คือ บุคคล ครอบครัว และเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกันสมาชิกของชุมชนต่อไป โดยอาศัยกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อในการดำรงชีวิตจากการจัดการและคุ้มครองชีวิตไปสู่การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดีร่วมกัน การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนจึงมีความจำเป็นต่อการสร้างกระบวนการเข้าใจและเรียนรู้ชุมชน ทั้งในเรื่องของบุคคล ครอบครัว สังคม และหมู่บ้าน หลักการคือ ศึกษาถึงสภาพความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่ อดีต สภาพการดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในปัจจุบันและการคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตของชุมชน ทั้งนี้เพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาคือที่เกิดขึ้นในอนาคต การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงระบบคิดของคน

ในชุมชนที่มีต่อชุมชนและสิ่งรอบตัว ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนให้มากที่สุด เพื่อให้การทำ
 ดำเนินงานที่ประกอบด้วยการค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน การค้นหาสาเหตุของปัญหาชุมชน และ
 การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา มีเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิก
 ในชุมชน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเป็นการศึกษาเอกสารหลักฐานที่ได้เผยแพร่มา
 ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายปีก็ตาม แต่ทั้งหมดเป็นหลักการพื้นฐานที่ยังถูกนำมาใช้จนถึง
 ปัจจุบัน ขณะที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหลักการสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้อย่าง
 เหมาะสม

การศึกษาชุมชน ครรชิต พุทธิโกษา (2554) ระบุว่า เป็นกระบวนการในการเข้าไป
 ศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอดีต
 สถานการณ์ ปัจจุบัน ปัจจัยแวดล้อมในชุมชน การเข้าไปศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของ
 ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งโดยทั่วไป มี 2 วิธี คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) คือ การใช้ข้อมูลทุติยภูมิ
 (Secondary Data) หรือข้อมูลมือสองที่มีผู้รวบรวมหรือประมวลไว้ และผู้วิจัยไปทำการรวบรวม
 (Compilation) มาใช้เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นที่ต้องการ ถือเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มี
 ความสำคัญและควรจะดำเนินการเป็นลำดับแรกๆ เพราะการใช้เอกสารและสิ่งพิมพ์ เพื่อวิเคราะห์
 ปัญหาการวิจัยนั้น จะทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะดำเนินการมากขึ้น สามารถกำหนด
 กรอบและขอบเขตของการดำเนินงาน รวมทั้งเห็นภาพของปัญหาที่จะวิจัยได้ชัดเจนและง่าย ประหยัด
 ไม่ต้องเสียเวลา นอกจากนี้ข้อมูลจากเอกสารจะทำให้ทราบว่า มีผู้ใดดำเนินการไว้ก่อนแล้วหรือยัง
 ดำเนินการใดไปแล้วบ้าง และควรจะต้องเพิ่มเติม เพื่อพัฒนางานอย่างไรจึงจะสมบูรณ์ โดยทั่วไปผู้วิจัย
 สามารถค้นคว้าได้จากเอกสารต่างๆ เช่น รายงานการวิจัย รายงานการสำรวจ สำมะโนประชากร
 เอกสารทางราชการ วารสาร หนังสือทั่วไป รวมทั้งภาพถ่าย เทปบันทึกเสียง และสื่อวีดิทัศน์ เป็นต้น
 ทั้งนี้ต้องพิจารณาความทันสมัยของข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารนั้นๆ ด้วย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) เป็นการใช้เครื่องมือและวิธีการ
 ต่างๆ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งของข้อมูลที่ต้องการศึกษา เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก
 เกษตรกร ผู้นำชุมชน หรือเยาวชนในหมู่บ้าน ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมเรียกว่า ข้อมูลปฐมภูมิ
 (Primary Data) หากดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาจะถือว่า เป็นข้อมูลที่มีคุณค่ามาก เพราะ
 ได้มาจากแหล่งข้อมูลโดยตรง และมีความเฉพาะเจาะจงกับความต้องการของผู้วิจัย เนื่องจากอาจยังไม่
 เคยมีผู้ใดเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องนั้นๆ หรือไม่สามารถค้นหาได้จากข้อมูลทุติยภูมิ บางครั้งการเก็บ
 รวบรวมข้อมูลภาคสนามอาจใช้ในการตรวจสอบยืนยันข้อมูล หรือหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อขยายความ
 หรือสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งจากข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้ว

การทำความรู้จักชุมชนก่อนที่จะลงมือทำงานถือเป็นหัวใจสำคัญ และมีผลต่อ
 ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน เพราะนอกจากจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการ
 พัฒนาได้อย่างตรงตามความต้องการ และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนแล้ว การเข้าใจ
 ชุมชนอย่างลึกซึ้ง จะทำให้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ง่าย ราบรื่น และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย
 ตัวอย่างของประเด็นที่ควรจะทำการศึกษา เช่น

ข้อมูลทางกายภาพ

1. จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ อายุ
2. จำนวนครัวเรือน ฐานะความเป็นอยู่ การตั้งบ้านเรือนในชุมชน
3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางนิเวศวิทยา
4. จำนวนที่ดิน จำแนกตามพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ
5. แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะนิเวศวิทยา ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำกินน้ำใช้ทางการเกษตร พืช และสัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือที่ปลูกและเลี้ยง
6. ลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ การคมนาคม สภาพปัญหาทางกายภาพ ฯลฯ

ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
2. เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์
3. การศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ
4. สุขภาพ จำแนกตามเพศ อายุ
5. จำนวนผู้พิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม
6. กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบและพฤติกรรมในการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มกิจกรรมที่มีในชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่ม หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงาน วิธีการที่ชุมชนสร้างและจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมนั้นๆ สำเร็จหรือไม่สำเร็จผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ
7. โครงสร้างการปกครอง การแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้าน
8. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
9. ปัญหาทางสังคม การเมือง การปกครอง
10. รูปแบบวิถีชีวิต เช่น การนับถือศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี กฎข้อห้ามของชุมชน บทลงโทษหากมีการละเมิด ฯลฯ
11. ผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำโดยธรรมชาติและผู้นำโดยการแต่งตั้ง
12. องค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน
13. ยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน และยุทธศาสตร์ในอนาคตที่ชุมชนคาดหวัง ฯลฯ

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

1. การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม
2. ความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ
3. ข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออมของชุมชน
4. พฤติกรรมการบริโภค

5. แหล่งทุนในชุมชน เช่น สหกรณ์ กองทุนต่างๆ
6. ผลิตภัณฑ์ชุมชน
7. วัตถุดิบและแหล่งของวัตถุดิบในการผลิตสินค้าของชุมชน
8. ตลาด ช่องทางการตลาดและเครือข่ายทางการตลาด
9. ปัญหาทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ฯลฯ

ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน

1. ข้อมูล จปฐ ฯลฯ

วิธีการศึกษาชุมชน ในการศึกษาชุมชนมีวิธีการศึกษาอยู่หลายวิธี แต่ที่สำคัญมีดังนี้

1. การสังเกตการณ์ (Observation)

การสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลอีกอย่างหนึ่งที่นักวิจัยเชิงคุณภาพนิยมกัน ซึ่งจะต้องอาศัยการฝึกฝนวิธีการสังเกตการณ์นั้น เพื่อที่จะเข้าใจลักษณะธรรมชาติและขอบเขตของการเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของปรากฏการณ์ทางสังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม ดังนั้นการสังเกตการณ์จึงต้องอาศัยการสังเกตด้วยตา หู สัมผัสที่อาการทั้ง 5 สามารถจะทำการสังเกตการณ์ได้

1.1 ประเภทของการสังเกตการณ์ แบ่งออกได้ 2 ประเภทดังนี้

1.1.1 การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด (Participant Observation) เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือกลุ่มที่ทำการศึกษา เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้าน

1.1.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด (Non-Participant Observation) เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือกลุ่มที่ทำการศึกษา เป็นเพียงเข้าไปเฝ้าพฤติกรรมทางสังคม เช่น การสังเกตการณ์เด็กกำลังเล่นเกมต่างๆ ผู้ศึกษาเข้าไปดูพฤติกรรมของเด็กที่กำลังเล่นเกมเหล่านั้น

การสังเกตการณ์ดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่

1.1.2.1 การสังเกตการณ์อย่างมีโครงสร้าง (Structured Observation) หมายถึง การสังเกตการณ์ที่เป็นระบบ ผู้ศึกษาทราบถึงวัตถุประสงค์ของการสังเกตการณ์ ผู้ศึกษาจึงมีการเตรียมการสิ่งที่ต้องการสังเกตไว้ล่วงหน้า ข้อมูลที่ต้องการศึกษาและวิธี การวิเคราะห์ทำให้สามารถที่จะสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ

1.1.2.2 การสังเกตการณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) ได้แก่ เป็นการสังเกตการณ์ที่ผู้ศึกษาได้เตรียมวัตถุประสงค์ของการสังเกตการณ์ไว้ล่วงหน้า เนื่องจากการสังเกตการณ์แบบนี้เป็นการสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกจึงเป็นไปตามตามเงื่อนไขของบุคคลนั้น ผู้ศึกษาไม่อาจจะเตรียมการไว้ล่วงหน้าได้ เช่น ผู้ศึกษาไปสังเกตพฤติกรรมการบริโภคในชุมชน พฤติกรรมของแต่ละคนแต่ละครอบครัวย่อมจะแตกต่างกันไป ไม่อาจจะตั้งเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวได้

1.1.2.3 การสังเกตการณ์ในห้องปฏิบัติการ Laboratory Observation) หมายถึง เป็นการสังเกตการณ์ในสถานการณ์ที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้ อาจจะใช้วิธีการสังเกตการณ์ผ่านห้องกระจกที่มองด้านเดียว เพื่อมิให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว

1.2 บทบาทของนักพัฒนาในสนาม

นักพัฒนาที่จะเข้าไปศึกษาในชุมชนหรือกลุ่มคนตามที่ได้เลือกนั้น จะต้องคำนึงถึงบทบาทที่จะอาศัยอยู่ในชุมชน บทบาทมีอยู่หลายบทบาท แล้วแต่จะได้เลือกบทบาทหนึ่ง หรือหลายๆ บทบาท ซึ่งบทบาทของการสังเกตการณ์ในสนามมีอยู่ 4 บทบาท ดังนี้

1.2.1 ผู้มีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ (Complete Participant) บทบาทในลักษณะนี้ คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่ว่า ผู้ศึกษาได้เข้ามาศึกษาในชุมชน โดยผู้สังเกตจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสังเกตตามธรรมชาติ มีส่วนร่วมในการทำงาน มีทัศนคติร่วมกัน และมีความคุ้นเคยกับชีวิตคนในชุมชนนั้น

1.2.2 ผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ (Participant-as-Observer) บทบาทนี้เหมือนกับข้อแรกที่ผู้ศึกษาและประชากรในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผู้ศึกษาจะมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือพิธีกรรมต่างๆ พยายามสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องที่จะศึกษา แต่ต่างกันว่าประชากรในชุมชนรู้ว่าตนถูกสังเกต บทบาทนี้ใช้กันมากในวิธีการของการสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

1.2.3 ผู้สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Observer-as-Participant) บทบาทนี้ผู้ศึกษาเป็นผู้สังเกตการณ์ โดยไม่ได้บอกวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ประชากรในชุมชนได้ทราบ โดยจะสังเกตการณ์อยู่ตลอดเวลา และเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือพิธีกรรมต่างๆ มีการตีความจากการสังเกตการณ์ด้วยตนเอง

1.2.4 ผู้สังเกตการณ์อย่างสมบูรณ์ (Complete Observer) บทบาทของผู้ศึกษาที่จะเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของประชากรในชุมชน โดยไม่ได้บอกวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพราะมีข้อสมมติว่า ถ้าบอกตามความเป็นจริงแล้ว ประชากรในชุมชนนั้นอาจจะไม่ให้ข้อมูลตามความเป็นจริงข้อมูลที่ได้จึงไม่น่าเชื่อถือ เทคนิคนี้ผู้สังเกตการณ์จะไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสังเกตการณ์

1.3 ข้อดีและข้อจำกัดของการสังเกตการณ์

บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2536) ได้สรุปข้อดีและข้อจำกัดของการสังเกตการณ์ไว้ดังนี้

1.3.1 ข้อดีของการสังเกตการณ์

1.3.1.1 สามารถสังเกตการณ์หรือบันทึกพฤติกรรมได้ทันทีที่เกิดขึ้น

1.3.1.2 สามารถได้ข้อมูลที่แน่นอนตรงกับสภาพการณ์จริงของ

พฤติกรรมนั้น

1.3.1.3 สามารถดำเนินการหรือเก็บข้อมูลได้มากกว่าวิธีอื่นในกรณีที่เกิดความไม่เต็มใจจะให้ข้อมูลจากบุคคลหรือกลุ่มคน

1.3.2 ข้อจำกัดของการสังเกตการณ์

1.3.2.1 ไม่สามารถที่จะทำนายได้อย่างแน่ชัดว่าเหตุการณ์หนึ่งๆ จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติเมื่อใดจึงจะสังเกตการณ์ได้ทัน

1.3.2.2 มีปัญหาด้านปัจจัยสอดแทรกที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน เช่น การจราจร การจลาจล ความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ฯลฯ ทำให้การสังเกตการณ์ไม่ได้ผลสมบูรณ์

1.3.2.3 ปัญหาระยะเวลาของเหตุการณ์ เช่น จะศึกษาประวัติชีวิตบุคคลโดยวิธีนี้ก็จะลำบากมาก

1.3.2.4 การสังเกตการณ์มีข้อจำกัดในเรื่องกฎเกณฑ์หรือมารยาท เช่น การเข้าไป สังเกตการณ์ การรับประทานอาหาร การสนทนา หรือการทะเลาะกันภายในบ้าน บุคคลอื่น ฯลฯ

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ เป็นการศึกษาชุมชนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลแบบเผชิญหน้ากัน

2.1 ลักษณะของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำหรือความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ทำให้ทราบลักษณะทั่วไปของบุคลิกภาพ ทักษะคิด ค่านิยม และอื่นๆ จาก การแสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมออกมาระหว่างการสัมภาษณ์ ลักษณะของการสัมภาษณ์ที่ดีควรต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

2.1.1 ผู้สัมภาษณ์ อาจจะเป็นผู้ศึกษาและหรือบุคคลอื่นที่ผู้ศึกษาได้คัดเลือกให้เป็นผู้สัมภาษณ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการได้รับการฝึกฝนวิธีการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ได้ถูกต้องของเรื่องที่จะทำการศึกษาอย่างละเอียดเพื่อให้สามารถซักถามผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตามวัตถุประสงค์ได้ถูกต้อง บางครั้งผู้สัมภาษณ์มีตำแหน่งหรือบุคลิกภาพส่วนตัวที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลผิดๆ เช่นผู้สัมภาษณ์เป็นพนักงานสำรวจภาษีจากกระทรวงการคลัง ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ด้อยการศึกษาอาจจะให้ข้อมูลที่บิดเบือนความจริงได้เพราะเข้าใจว่าข้อมูลต่างๆ ที่สัมภาษณ์จะนำไปเก็บภาษี

2.1.2 ผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นบุคคลที่สำคัญในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ปัจจัยสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และประเพณีของผู้ให้สัมภาษณ์ ย่อมมีผลต่อการตอบคำถาม ตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยมของผู้ให้สัมภาษณ์ อาจจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถที่จะแสดงออกในการตอบคำถาม หรือไม่กล้าที่จะตอบคำถาม เช่น หากการศึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัว ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสตรีอาจจะอายไม่กล้าตอบ ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมของชุมชน

2.2 ประเภทของการสัมภาษณ์

2.2.1 แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา อาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภท

2.2.1.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Focused Interview) คือเป็นการสัมภาษณ์ที่เจาะจงหัวข้อเรื่องที่ต้องการข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวกับสถานการณ์ใด

สถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากการดูภาพยนตร์ การสัมภาษณ์ประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล ในเรื่องทัศนคติ ค่านิยมในเรื่องที่ต้องการศึกษา

2.2.1.2 การสัมภาษณ์ที่ไม่กำหนดคำตอบล่วงหน้า (Non-directive Interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบได้ตามอิสระที่ต้องการ โดยผู้สัมภาษณ์ เป็นเพียงผู้ฟังมากกว่าเป็นผู้ซักถาม เช่น การสัมภาษณ์ของนักจิตวิทยาต่อผู้ป่วย

2.2.1.3 การสัมภาษณ์แบบลึกซึ้ง หรือแบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดมากที่สุดในเรื่องที่ผู้ศึกษาต้องการ การสัมภาษณ์ แบบลึกซึ้งจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์มีความคุ้นเคย และให้คำตอบมากที่สุด และมีมากกว่าที่ ผู้สัมภาษณ์ได้เตรียมข้อมูลเพื่อที่จะสัมภาษณ์ เช่น การสัมภาษณ์ชีวประวัติบุคคลต่างๆ

2.2.1.4 การสัมภาษณ์ซ้ำ (Repeated Interview) เป็นวิธีการศึกษาแบบ การศึกษาซ้ำ (Panel study) จึงต้องมีการสัมภาษณ์ซ้ำเป็นครั้งที่สอง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจะศึกษา ความเปลี่ยนแปลง เช่น การสัมภาษณ์พฤติกรรมกรรมการบริโภคก่อนและหลังในเรื่องอาหารสุกเป็น อย่างไร

2.2.2 การแบ่งตามเทคนิคการสัมภาษณ์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

2.2.2.1 การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (Structured Interview) หมายถึง เป็นการสัมภาษณ์ที่ถูกสัมภาษณ์คำถามต่างๆ ที่มีไว้ในแบบสัมภาษณ์โดยไม่สามารถ ที่จะดัดแปลงเป็นคำถามอื่นๆ ได้ เป็นการสร้างมาตรฐานเดียวกันกับการสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ เพื่อ ช่วยลดอคติของการสัมภาษณ์แต่ละบุคคล อาจจะแบ่งย่อยเป็น 2 ชนิด คือ การสัมภาษณ์ตาม แบบสอบถาม (Interview Schedule) ได้แก่ เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม โดยมากมักจะ นำไปสัมภาษณ์ชาวบ้าน ซึ่งไม่มีความรู้ความสามารถที่จะเข้าใจแบบสอบถามที่จะต้องกรอกด้วย ตนเอง จึงมีการนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ อาจจะมีควมยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์ในแต่ละคำถาม เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการสัมภาษณ์ตามแบบ คำถามที่กำหนดไว้ (Questioned Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบคำถามต่างๆ ที่มีไว้ โดยไม่มีการ ดัดแปลงการสัมภาษณ์แต่อย่างใด เช่น การสำรวจสำมะโนประชากร การสำรวจสำมะโนในธุรกิจ และ อื่นๆ

2.2.2.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ได้แก่ เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีขอบเขตของคำถามที่แน่นอน มีเพียงแต่แนวทางกว้างๆ เป็นแนวทาง การสัมภาษณ์ (Interview guide) ซึ่งสร้างขึ้นเป็นประเด็น หรือหัวข้อในการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ โดยไม่ใช่แบบสอบถาม แต่มีกรอบคำถามเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ โดย ผู้ศึกษาจะกำหนดว่าต้องการอะไร และกำหนดหัวข้อย่อยหรือประเด็นคำถาม เช่น ประวัติหมู่บ้าน การประกอบอาชีพ ในแต่ละประเด็นคำถามจะมีการแจกแจงคำถามย่อยๆ ผู้สัมภาษณ์จะพูดคุยตาม ประเด็นคำถามที่ได้เตรียมไว้นั้น โดยใช้คำถามหลักๆ ได้แก่ ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร เท่าไร และทำไม

2.2.2.3 การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ได้แก่ เป็นการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการ สัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยคำถามต่างๆ ในแบบสอบถามแต่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนเพิ่มเติม เพื่อให้เกิด ความชัดเจนของคำตอบได้

2.3 หลักการสัมภาษณ์

หลักการสัมภาษณ์ที่ดีควรมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.3.1 การแนะนำตัว (Introduction) ผู้สัมภาษณ์จะต้องแนะนำตัวเองเสียก่อน เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทราบและคุ้นเคย อย่างไรก็ตามผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตสิ่งแวดล้อมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีความพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์หรือไม่ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำอาหารเข้าก็ไม่ควรที่จะทำการสัมภาษณ์ จึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาและสถานที่

2.3.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (Good Relationship) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องสร้างความคุ้นเคย มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ จึงเป็นเทคนิคเฉพาะของผู้สัมภาษณ์แต่ละคนจะมีความสามารถที่จะสร้างความเป็นกันเอง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความพร้อมและพอใจในการตอบคำถามจากการสัมภาษณ์ เทคนิคนี้จึงเป็นศิลปะที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝน เช่น ถ้าหากผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำอาหารเข้ากำลังจะเสร็จผู้สัมภาษณ์ควรที่จะหาโอกาสช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองให้เกิดขึ้น

2.3.3 การเข้าใจวัตถุประสงค์ (Objectives) คือ ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของคำถามที่กำหนดขึ้น เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการซักถามประกอบการสัมภาษณ์ รวมทั้งผู้สัมภาษณ์ควรจะต้องบอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นอาจจะบอกวัตถุประสงค์ในช่วงแรกของการแนะนำตัว

2.3.4 การจดบันทึก (Take Note) คือ ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมการจดบันทึกในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ การจดบันทึกลงในสมุดบันทึกหรือลงในแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่กำหนดขึ้นเป็นการจดบันทึก เพื่อให้คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกลงอย่างเรียบร้อย ขั้นตอนนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความตั้งใจในการฟังการสัมภาษณ์เพื่อจะได้ข้อมูลที่แท้จริง

2.3.5 การสัมภาษณ์ (Interview) คือ ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าในการสัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝนเทคนิค และวิธีการสัมภาษณ์ ในระหว่างการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

2.3.5.1 การสังเกตการณ์ (Observing) ผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตกริยาท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม บรรยากาศต่างๆ และความเบื่อหน่ายหรือความสนใจที่ให้คำตอบ บางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความสนใจในเรื่องที่จะสนทนาซักถาม

2.3.5.2 การฟัง (Listening) ผู้สัมภาษณ์ที่ดีควรจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดียอมรับฟังคำสนทนาบอกเล่าจากผู้ให้สัมภาษณ์ แม้ว่าเป็นเรื่องราวที่ยาว หรือบางครั้งเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ซักถามก็ตาม

2.3.5.3 การซักถาม (Questioning) ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะต้องรู้จักการใช้คำถามในการซักถาม โดยถามคำถามง่ายๆ ที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความเข้าใจ

2.3.5.4 การถามซ้ำ (Probing) ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะต้องถามซ้ำ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ได้คำถามที่ถูกต้องตรงประเด็นมากขึ้น โดยทั่วไปการถามซ้ำมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้คำตอบที่สมบูรณ์ (Completion probe) ชัดเจน (Clarity probe) มีรายละเอียดต่อเนื่อง

(Channel probe) เพื่อการพิสูจน์สมมติฐาน (Hypothetical probe) และการได้รับปฏิกิริยาตอบ (Reaction probe) มากยิ่งขึ้น

2.3.6 การกล่าวขอบคุณ (Thanks) เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์แล้วผู้สัมภาษณ์ควรจะกล่าวขอบคุณแก่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นการอำลา และขอบคุณที่ได้เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ เป็นการแสดงออกถึงมารยาทที่ดี การสัมภาษณ์ที่ดีในแต่ละครั้งไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง การสัมภาษณ์ที่เหมาะสมควรอยู่ในระหว่าง 30-45 นาที (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538)

2.4 ข้อดีและข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

บุญธรรม จิตตอนันต์ (2536) ได้อธิบายข้อดีและข้อจำกัดของการอธิบายไว้ดังนี้

2.4.1 ข้อดีของการสัมภาษณ์

2.4.1.1 ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสได้สังเกต และศึกษาสภาพการณ์ ตลอดจน

ปฏิกิริยาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.4.1.2 ได้คำตอบที่แน่ชัดสมบูรณ์ เนื่องจากสามารถอธิบายข้อสงสัย

ต่างๆ ให้แก่ผู้ตอบได้

2.4.1.3 สามารถเก็บข้อมูลได้ แม้ผู้ตอบจะมีการศึกษาต่ำ หรือเป็นผู้ที่

อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

2.4.1.4 โอกาสที่จะได้ข้อมูลมีสูงมากเพราะผู้ตอบส่วนใหญ่ยินดีให้

ความร่วมมือ

2.4.2 ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

2.4.2.1 ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง

2.4.2.2 มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้คำแนะนำผู้ที่ออกไปสัมภาษณ์ การติดตามและควบคุมการสัมภาษณ์

2.4.2.3 จะมีอคติหรือความลำเอียงของผู้สัมภาษณ์

2.4.2.4 ต้องใช้เวลาและแรงงานมาก

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group)

การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการศึกษาชุมชนอีกวิธีหนึ่งที่ประหยัดเงิน และเวลา แต่ต้องการมีการวางแผนเตรียมการอย่างเหมาะสม และเรื่องที่สนทนากลุ่มนั้นต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจด้วยการสนทนากลุ่ม จึงเป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มตามปกติ ประมาณ 6-12 คน แต่ในบางกรณีอาจมีข้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4-5 คน ในระหว่างการสนทนาจะมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนา เพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้และต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองด้วย เพื่อที่ได้ข้อมูลในลักษณะที่มีเนื้อหาสาระเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1 องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม

3.1.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

3.1.1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ความต้องการ และวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนในแต่ละครั้งเป็นอย่างดี

3.1.1.2 ผู้จัดบันทึกการสนทนา (Notetaker) ผู้จัดบันทึกการสนทนาจะต้องรู้วิธีว่า ทำอย่างไรจึงจะจัดบันทึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องจัดบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นในระหว่างการสนทนาด้วย

3.1.1.3 ผู้ช่วย (Assistant) ผู้ช่วยจะเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการการจัดสนทนากลุ่ม เช่น เตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เป็นต้น

3.1.2 แนวทางในการเตรียมการสนทนากลุ่มควรต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่มและการจัดลำดับหัวข้อในการสนทนาในทางปฏิบัติอาจยืดหยุ่นได้ จากบรรยากาศในการสนทนาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ดำเนินการสนทนาอาจจะได้ประเด็น ซึ่งไม่ได้คาดคิดเอาไว้ก่อนจากผู้เข้าร่วมสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาสามารถซักถามต่อได้

3.1.3 อุปกรณ์สนาม อุปกรณ์สนามที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ เป็นต้น

3.1.4 แบบฟอร์มสำหรับการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ควรจัดเตรียมแบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไว้ด้วย

3.1.5 ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศ การส่งเสริมสร้างบรรยากาศ เช่น เครื่องดื่มของขบเคี้ยว บุหรี่ สิ่งของดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3.1.6 ของสมนาคุณแก่ผู้ที่ร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมาก สำหรับการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจของผู้ที่ทำการสนทนา

3.1.7 สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ศาลาวัด ใต้ร่มโพธิ์ ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ห่างไกลจากความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่างๆ ที่กำลังสนทนา ส่วนระยะเวลาในการสนทนาโดยทั่วไปไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

3.2 ข้อดีของการจัดสนทนากลุ่ม

3.2.1 เนื่องจากผู้ที่ศึกษาชุมชนเป็นผู้ดำเนินการการสนทนากลุ่ม ดังนั้น การที่ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจผิดประเด็นที่สนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาแก้ไขได้ทันที เพราะเป็นผู้ที่รู้ถึงความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี

3.2.2 ในการจัดสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนาจะมีลักษณะความเป็นอยู่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ค่อยรู้สึกขัดเขินหรือมีความขี้อายเกรง

3.2.3 ลักษณะการสนทนากลุ่มเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกปฏิบัติโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ทำการศึกษาสามารถวิเคราะห์ประเมินปัญหาต่างๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถ้าหากในประเด็นต่างๆ ยังไม่ชัดเจน เพียงพอก็สามารถซักถามต่อ เพื่อหาคำอธิบายได้

3.2.4 บรรยากาศในกลุ่มสนทนาจะลดความกลัวว่า ความคิดเห็นของแต่ละคน จะเป็นเป้าหมายในการถูกบันทึกเอาไว้ ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงความคิดเห็นในลักษณะกลุ่มมากกว่า

3.3 ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

3.3.1 การจัดสนทนากลุ่มทุกครั้งต้องระวังมิให้เกิดการผูกขาดการสนทนาขึ้น โดยบุคคลหนึ่งในกลุ่ม และไปครอบงำผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ โดยผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องมีเทคนิค ในการที่จะให้ความสำคัญกับผู้ร่วมสนทนาให้เท่าๆ กันทุกคน

3.3.2 พฤติกรรมหรือความคิดเห็นบางอย่าง ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ยอมรับของชุมชน อาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในการจัดสนทนากลุ่ม ถ้าหากไม่สัมภาษณ์ตัวต่อตัวจะได้รับการเปิดเผย มากกว่า ผู้ที่จะทำการสนทนากลุ่มจะต้องคำนึงถึงบุคลากร และกำลังงบประมาณที่มีอยู่ประกอบด้วย เช่น สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ (ภาณี วงษ์เอก, 2533)

4. การใช้ข้อมูลเอกสาร

แหล่งข้อมูลที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งที่นักวิจัย ผู้ศึกษาชุมชนควรใช้ คือ แหล่งข้อมูล เอกสาร การที่ผู้ศึกษาวิจัยจะทำงานสนาม และได้ข้อมูลส่วนใหญ่จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต แต่แหล่งข้อมูลเอกสารก็เป็นสิ่งที่ละเลยมิได้ เพราะมีข้อมูลบางอย่างที่ไม่อาจหาได้จากการ สัมภาษณ์ การสังเกต เช่น การหาข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องในอดีต หรือมีข้อมูลที่พร้อมแก่การ นำไปใช้ เช่น ข้อมูลทางด้านประชากรเกี่ยวกับจำนวนคนเกิด คนตาย หรือประชากรจำแนกตามเพศ และวัย เป็นต้น

4.1 ชนิดของข้อมูลเอกสาร

4.1.1 สถิติและบันทึกต่างๆ คือ ข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมอย่างเป็นระบบ ระเบียบต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันพอสมควร เป็นข้อมูลสถิติที่เป็นตัวเลข เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ เช่น บันทึกประจำวัน ประวัติบุคคล เป็นต้น

4.1.2 เอกสาร คือ ข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือ อาจเป็นแผนผังรูปภาพ ข้อมูลเหล่านี้ ได้แก่ ข่าวหรือบทความในหนังสือ จดหมายโต้ตอบระหว่างบุคคล คำขวัญ อัตชีวประวัติ ตำนาน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลทั้งสองประการดังกล่าว จะเป็นทั้งของทางราชการ และส่วนตัว

4.2 การใช้ข้อมูลเอกสาร

ข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ประโยชน์ได้มาก เพราะมีความพร้อมข้อมูล บางประการที่ข้อมูลบุคคลอาจไม่มีเท่าหรือไม่ครอบคลุมเท่า แต่นักวิจัยก็ต้องอดทนในการใช้ข้อมูล เหล่านี้ เพราะมักเสียเวลาในการตรวจสอบและการวิเคราะห์ตีความ นักวิจัยต้องฝึกฝนในการใช้ข้อมูล เอกสาร คือ การหัดตรวจสอบและตีความเอกสาร ซึ่งโดยปกติข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ในการให้ ร่องรอยหรือเพื่อสืบสาวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และให้รายละเอียดเกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึก ความเชื่อ อุดมการณ์ ตลอดจนการให้ความหมายแก่สิ่งต่างๆของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

4.3 ข้อดีของข้อมูลเอกสาร

4.3.1 ใช้เก็บข้อมูลในอดีตที่ไม่อาจใช้วิธีการเก็บแบบอื่นได้อีก เช่น เหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์

4.3.2 ใช้เก็บข้อมูลที่อยู่ห่างไกลได้

4.3.3 เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับความร่วมมือสูง เมื่อหาเอกสารได้ต่างจากแหล่งข้อมูลบุคคลซึ่งอาจสงวนท่าที

4.3.4 ใช้หาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วน

4.3.5 ใช้เก็บข้อมูลแทนข้อมูลสนาม เมื่อไม่สามารถไปสนามได้

4.3.6 ช่วยให้ผู้วิจัยประหยัดค่าใช้จ่าย

4.4 ข้อจำกัดของข้อมูลเอกสาร

4.4.1 ข้อมูลบางอย่างที่ต้องการไม่มีอยู่ในรูปเอกสาร เช่น ความขัดแย้งระหว่างบุคคล

4.4.2 ข้อมูลที่ได้อาจไม่ละเอียดเพียงพอ และไม่ถูกต้องสมบูรณ์

4.4.3 ข้อมูลที่ได้ไม่มีลักษณะโต้ตอบกับผู้วิจัยได้เหมือนข้อมูลบุคคล ทำให้ตีความลำบาก

4.4.4 ข้อมูลบางอย่างหาได้ยาก หรือโอกาสเข้าถึงยาก

4.4.5 ผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามและอดทนมาก (สุภางค์ จันทวานิช, 2536, หน้า. 102)

5. การเข้าสนาม

การเข้าสนามหรือการลงสู่ชุมชน มีความสำคัญต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ และการศึกษาชุมชน เพราะการเข้าสนามอย่างถูกต้อง การกำหนดบทบาทที่เหมาะสมของนักวิจัยที่อยู่ในสนาม และการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชน ล้วนเป็นเงื่อนไขสำคัญของการทำงานวิจัยชุมชนต่อไป โดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนที่จำเป็นต่อการศึกษาวิจัย

การเข้าสนามเริ่มต้นที่การพิจารณาเลือกสนามในการวิจัยชุมชน โดยพิจารณาว่าชุมชนนั้นสามารถตอบโจทย์ปัญหาของการศึกษาวิจัยได้หรือไม่ พิจารณาความเหมาะสมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ขนาดของหมู่บ้าน ความซับซ้อน เป็นต้น รวมถึงการจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาวิจัย และการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ เป็นต้น

ขั้นตอนต่อมา คือ การแนะนำตัว และการกำหนดสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมของผู้ศึกษาในการเข้าสู่ชุมชน โดยอาจจะทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ ไม่บอกว่าเป็นใคร และบอกว่าเป็นใคร เพื่อจะได้ทราบถึงข้อมูลที่อาจจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนในโอกาสต่อไป

นอกจากนี้ การวางตัวตามบทบาทยังหมายถึง การปฏิบัติสิ่งที่เป็นความคาดหวังและเป็นบรรทัดฐานของสังคมหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ของชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ เมื่อมีการแนะนำตัวแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การสร้างความสัมพันธ์ หมายถึง การผูกมิตรไมตรี จนกระทั่งชาวบ้านมีความไว้วางใจ โดยระวังมิให้ตนเองมีบทบาทเกินกว่าที่ควรเป็น และระวังมิให้เกิดความลำเอียงในการรวบรวมข้อมูลและตีความข้อมูล

สุภางค์ จันทวานิช (2536, น. 91) กล่าวถึงเทคนิคที่ช่วยให้ผู้ศึกษาวิจัยสร้างความสัมพันธ์ได้ดี ดังนี้

1. วางท่าที่สงบเสถียร ไม่ทำตัวให้เด่นจนผิดสังเกต
2. หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่ทำให้ชาวบ้าน/ผู้ตอบรู้สึกอึดอัดและจำเป็นต้องปกป้องตนเอง

3. อย่าพยายามทำตัวทัดเทียมผู้นำชาวบ้าน
4. พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่เกี่ยวข้องอย่างสงบ และพร้อมที่จะช่วยเหลือจะทำให้ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเร็วขึ้น
5. หากใครคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มแนะนำเราให้รู้จักกับชาวบ้าน
6. เมื่อมีความรู้สึกอึดอัดให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่
7. ให้ถือว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสนามเป็นเรื่องของงาน
8. อย่าคาดหวังว่าจะทำอะไรได้มากในวันแรกๆ การสร้างความสัมพันธ์ใช้เวลา
9. เป็นมิตรกับทุกคน

การทำงานในภาคสนาม ควรเริ่มที่การทำแผนที่ (Mapping) โดยการหาคนให้นำทาง ในการสำรวจชุมชน และทำแผนที่ทางกายภาพ แผนที่ทางประชากร และแผนที่ทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงโครงสร้างในด้านต่างๆ ของชุมชน

การเข้าสนามเป็นเรื่องที่สำคัญในการศึกษา สำรวจชุมชน ถ้านักวิจัย และผู้ศึกษาชุมชนมีการวางตัวที่เหมาะสม กำหนดบทบาทของตนเองในทางที่ชัดเจน ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของชุมชนได้สะดวกยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยชุมชนจึงควรวางตัวให้เหมาะสม ไม่มีอคติต่อสิ่งที่พบเห็น พยายามทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้ววิเคราะห์สิ่งเหล่านั้น โดยมองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และเป็นไปอย่างสัมพันธ์กัน

6. การศึกษาแบบผสมผสาน

การศึกษาแบบผสมผสาน คือ การนำเอาวิธีการต่างๆ ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาชุมชน โดยเริ่มต้นที่การเข้าสนาม หรือการลงสู่ชุมชนจากนั้น ใช้การสังเกตทั้งที่มีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การใช้ข้อมูลเอกสารมือสองในการศึกษาหาประวัติของชุมชน การสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดร่วมกับชุมชน การจัดบันทึกต่างๆ ในระหว่างการศึกษาชุมชน เทคนิค วิธีการแบบผสมผสานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาวิจัยได้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงของชุมชนได้มากในมุมมองที่หลากหลาย

กาญจนา แก้วเทพ (2538, น. 30) กล่าวถึงประสบการณ์และประมวลวิธีการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในลักษณะแบบผสมผสาน ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้าง (มีแบบสอบถาม) และไม่มีโครงสร้าง
2. การสนทนาพูดคุยทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
3. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม
4. การจัดบันทึกประจำวัน
5. การทำกรณีศึกษาเหตุการณ์หรือธรรมเนียมประเพณีอันใดอันหนึ่ง
6. การเข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านในงานพัฒนาหรืองานพิธีต่างๆ หรืองานการผลิต
7. การสัมภาษณ์เจาะลึก Key Information
8. การอ่านเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
9. การศึกษาอัตชีวประวัติของผู้นำ
10. การทำกรณีศึกษา ครอบครัว หรือเครือญาติ

การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

วรรณลดา กันต์โถม (2558) ได้ทำการรวบรวม และสรุปไว้ในเอกสารประกอบการสอน รายวิชา การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน และแนวทางการพัฒนาไว้ ดังนี้

แนวความคิดพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้น เป็นการกำหนดกรอบในการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ที่เท่าทันสภาพของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556: 72-74) ให้มีความเข้าใจในความหมายของชุมชน รับรู้ข้อเท็จจริงในการศึกษา วิเคราะห์ชุมชน และมีการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

กรอบแนวคิดจึงเป็นพื้นฐาน และเป็นเครื่องมือของนักวิเคราะห์ชุมชนที่ต้องการศึกษา ถึงการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขอื่นอีกในการวิเคราะห์ชุมชน คือ มีความคิด พื้นฐานว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมมีความสลับซับซ้อนหลากหลาย และมีความสัมพันธ์ทางสังคม ในลักษณะเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การวิเคราะห์ชุมชนและการมองปรากฏการณ์ ทางสังคมเป็นการมองข้อมูลชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบเวลาและสถานที่ที่บุคคลผู้นั้นสนใจ โดย อาศัยแนวคิด ทฤษฎีเป็นเครื่องนำทางในการมองหาข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหมายและ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นได้ ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน หรือปรากฏการณ์และ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อต้องการที่จะอธิบายกระบวนการ เงื่อนไข กลไกในการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งนักวิชาการได้พยายามพัฒนาวิธีการศึกษาขึ้นมาศึกษาเพิ่มเติม นอกจากแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลง ได้กำหนดหลักการเบื้องต้นในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม ไว้ 4 ประการดังนี้

1. ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น มี 2 ระดับ คือ

1.1 ปรากฏการณ์ที่อยู่ในระดับผิวหน้า ซึ่งเป็นสิ่งสังเกตเห็น พรรณนา หรือจำแนก ปรากฏการณ์เหล่านี้ ให้เห็นเป็นหมวดหมู่อย่างมีความหมายได้ โดยหลักการแล้วการพรรณนา ปรากฏการณ์อย่างละเอียด จะช่วยให้เข้าใจสภาพการดำรงอยู่ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์

1.2 ระดับปรากฏการณ์ที่อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ระดับผิวหน้า คือ ความพยายามที่จะศึกษาปรากฏการณ์ ค้นหาสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังหรือที่ลึกลงไป เป็นการมองหาสาเหตุ ไม่ว่าจะทางด้านชีวภาพ หรือทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์เบื้องหลัง และเพื่อหา ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในเชิงเหตุผล หรือที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันทางประวัติศาสตร์ เบื้องหลัง ที่มา เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาหาความจริงทางสังคมในทุกด้าน

2. ปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน มีมิติด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยการมองปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่น หรือเป็นการมองอย่างองค์รวม รอบด้าน มองเพื่อทราบ และ เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์นั้นๆ กับปรากฏการณ์อื่นๆ ว่ามีอยู่อย่างไร

3. หากความหมายได้ถูกสังคมกำหนดขึ้น และความหมายรู้กันเฉพาะในกลุ่มนั้น ซึ่งอยู่ใน สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้น นักมานุษยวิทยาจึงต้องตั้งคำถามว่าความจริงที่เห็น เป็นความจริงของใคร ความจริงในสายตาของคนในสังคมที่ถูกศึกษาย่อมจะแตกต่างกันไป ดังนั้น การ ยอมรับความจริงทางสังคมถูกสร้าง และกำหนดโดยคนในสังคม การแสวงหาความจริงและความหมาย

ของสังคมย่อมจะต้องอาศัยกฎเกณฑ์ หรือรหัสของคนในสังคมนั้น เป็นเครื่องตัดสินและช่วยอธิบาย ทั้งนี้เพราะผู้ศึกษาชุมชน หรือนักวิจัยย่อมมีฐานะทางชนชั้นที่แตกต่างออกไป และเป็นคนนอกจากสังคมอื่นที่มีบรรทัดฐานแตกต่างกัน ซึ่งหากไม่ระวังแล้วผู้ศึกษามักจะใช้เกณฑ์ของตนเป็นเครื่องตัดสิน หรืออธิบายปรากฏการณ์นั้น และย่อมทำให้การศึกษาแบบนี้ไม่สามารถสะท้อนความจริงของสังคมนั้นได้ ดังนั้น จึงต้องมีการศึกษาชุมชนในลักษณะของการมีส่วนร่วมมากขึ้น

4. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคม และวัฒนธรรม ย่อมต้องอาศัยการเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ แตกต่าง หรือเหมือนกันอย่างไร มิติของการเปรียบเทียบย่อมช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถหาข้อสรุปเชิงสากลเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นได้ โดยการเปรียบเทียบสังคมมากกว่าหนึ่งแห่งการเปรียบเทียบข้อเหมือน หรือข้อแตกต่าง และการศึกษาโดยการให้รายละเอียดเกี่ยวกับบริบท หรือเงื่อนไขของสังคมนั้น จะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์นั้นอย่างชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้น การที่จะเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องลงไปวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนภาคสนาม โดยเริ่มต้นตั้งแต่การศึกษาชุมชน จนถึงเทคนิควิธีการการวิเคราะห์ชุมชน อย่างน้อยที่สุดควรจะต้องมีการวางแผน โดยการติดต่อหาชุมชน เพื่อที่จะลงไปปฏิบัติงานภาคสนาม และสรุปผลของการวิเคราะห์ชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และวางแผนโครงการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการเตรียมชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 105) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ข้อมูลของการวิเคราะห์ชุมชนประเภทนี้ มักจะเป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการทราบการเก็บข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์ชุมชนมีลักษณะเป็นการบรรยายมากกว่าที่จะเป็นการอธิบายหาเหตุ และผลในเรื่องของความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ในชุมชน การวิเคราะห์ชุมชนในลักษณะนี้อาจจะต้องใช้ระยะเวลายาว และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาต่อไป

2. การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อทดสอบข้อเท็จจริงต่างๆ คือ การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าเป็นจริงหรือไม่ เกี่ยวกับชุมชนอย่างไรบ้าง การวิเคราะห์ชุมชนในลักษณะนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์เฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตามวัตถุประสงค์ หรือสมมติฐานที่มีอยู่ เช่น การวิเคราะห์ชุมชนเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ภายในชุมชน หลังจากตั้งวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้ง และนำไปทดสอบสมมติฐานต่างๆ จึงเป็นการวิเคราะห์ชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในงานพัฒนาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนจะมีลักษณะที่พิจารณาปัญหาต่างๆ มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง เพื่อนำข้อมูลต่างๆ นำไปแก้ไขปัญหาและใช้ประโยชน์ในการวางแผนในระดับนโยบายที่ก่อให้เกิดการพัฒนาได้ การวิเคราะห์ชุมชนนี้ยังใช้ทฤษฎีชุมชนประกอบการอธิบายสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะแยกแยะประเภทข้อมูลต่างๆ ในการที่จะตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ หรือคุณภาพก็ได้

4. การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน การวิเคราะห์ชุมชนในลักษณะนี้จะใช้เวลาในการวิเคราะห์ชุมชนไม่มากนัก มักจะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ เท่าที่สามารถจะทำได้

หลังจากนั้นจะเป็นการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อจะได้นำไปดำเนินการวางแผนแก้ไข ปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งมีการประเมินผลระยะแรกของโครงการที่ได้ดำเนินไป

5. การวิเคราะห์ชุมชนร่วมกันระหว่างนักพัฒนาและชาวบ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ในลักษณะเช่นนี้เป็นการค้นหาปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยความร่วมมือกันระหว่าง นักพัฒนาและชาวบ้าน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ในการวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน การวิเคราะห์ชุมชนในลักษณะเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวินิจฉัยชุมชนที่เกิดจากการติดต่อสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนความรู้ในเชิงการวิเคราะห์ระหว่างนักพัฒนากับชาวบ้าน เพื่อหาข้อเท็จจริงนำไปแก้ไข ปัญหาของชุมชนต่อไป

6. การวิเคราะห์ชุมชนโดยบุคคลภายในชุมชนการวิเคราะห์ชุมชนในลักษณะนี้เป็นการ วิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของชุมชนโดยบุคคลภายในชุมชนเอง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครู ในชุมชน และชาวบ้าน เป็นการวิเคราะห์ที่น่าเชื่อถือในแง่ที่ว่า บุคคลภายในชุมชนได้ตระหนัก และมีจิตสำนึกที่จะพัฒนาชุมชนด้วยความรู้ความสามารถของตน การวินิจฉัยปัญหาความต้องการจะมี ลักษณะที่จะเป็นความต้องการของชุมชนมากที่สุด อนึ่งลักษณะการวิเคราะห์ชุมชนแบบนี้จะต้อง ทำการวิเคราะห์ โดยกลุ่มบุคคล หรือเป็นคณะกรรมการ จะทำให้ได้ข้อสรุปในด้านปัญหาและความ ต้องการของชุมชนที่แท้จริงมากที่สุด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเป็นกระบวนการ ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักพัฒนา และชุมชน ในการร่วมหาข้อเท็จจริง พร้อมพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ นำไปสู่การวางแผนการดำเนินแก้ไขปัญหา หรืองานพัฒนาชุมชนด้าน อื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ความสำคัญ และความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

सानิตย์ บุญชู (2525: 1-2 อ้างอิงจาก ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556: 81) ได้อธิบายถึง ความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนไว้ ดังนี้

1. เป็นแนวทางพื้นฐานของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการขยายความต้องการ ทางการศึกษาไปสู่สังคมอื่น ทราบความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความบกพร่องของสถาบันในสังคม
2. เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชน ได้ตระหนักถึงปัญหาความต้องการที่จำเป็น อันเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาของตนเองร่วมกับผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน
3. เป็นแนวทางสำหรับการวางแผน ในการศึกษาอบรมนอกโรงเรียนในด้านความรู้ ต่างๆ ให้เหมาะสมกับแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้น
4. เป็นพื้นฐานการรวมกลุ่มในชุมชน เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือกันเองในชุมชนทาง เศรษฐกิจตามวิถีทางประชาธิปไตย ประกอบกับชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องศึกษา สภาพชุมชนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ
5. เป็นเครื่องมือในการวัดความก้าวหน้าของความสำเร็จ ความล้มเหลวของการดำเนินงาน พัฒนาชุมชน

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้นมีความสำคัญและความจำเป็นต่อ นักพัฒนาอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจะช่วยให้ นักพัฒนาเข้าใจถึงสถานการณ์การ

เปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความต้องการ และปัญหาของชุมชนนั้นๆ อันจะนำไปสู่การวางแผนโครงการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งโครงการดังกล่าวจะเกิดขึ้น และดำเนินการ อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

ประเภทของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนมีลักษณะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งอาจเน้นถึงพื้นที่หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ และนำไปสู่มาตรการในการแก้ไขปรับปรุงชุมชนนั้นๆ ให้ดีขึ้น ด้วยความถูกต้องของหลักการ และวิธีปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ดังนั้นการแบ่งประเภทของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน จึงมีหลายรูปแบบหรือหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทนั้นต่างก็เป็นเรื่องของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้มีความหลากหลายและเหมาะสมต่อชุมชน ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดความสับสนได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 89) กล่าวถึงประเภทของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน โดยจำแนกตามลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้

1.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบหาความรู้พื้นฐานทั่วไป เป็นการหาข้อเท็จจริงหรือสภาพจริงต่างๆ ไปภายในชุมชนเท่านั้น ซึ่งรายละเอียดของการศึกษาอย่างลึกซึ้ง อาจจะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมครั้งต่อไป

1.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบทดสอบความรู้เดิม เป็นการทดสอบความรู้ต่างๆ ที่เคยทำการศึกษามาแล้วให้เกิดความรู้ที่นำเชื่อถือยิ่งขึ้น เนื้อหาของการศึกษาอาจจะเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจง หรือเรื่องทั่วไป ทั้งนี้เพื่อจะได้นำไปพัฒนาแนวคิด และทฤษฎีต่อไป

1.3 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาที่จะต้องศึกษาหาข้อเท็จจริงภายในชุมชนในเรื่องต่างๆ เพื่อไปใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาชุมชนต่อไป

2. จำแนกตามเนื้อหาข้อมูลที่น่าไปใช้

2.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบข้อมูลโดยละเอียด หรือโดยทั่วไป จะเป็นการศึกษาหาข้อเท็จจริงอย่างละเอียดทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นๆ เพื่อการวางแผนในอนาคตที่เหมาะสม

2.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบข้อมูลเฉพาะ หรือข้อมูลคร่าวๆ เป็นการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เช่น สุขภาพอนามัย การเกษตร การศึกษา เป็นต้น เพื่อการวางแผน และโครงการในการที่จะปฏิบัติงานพัฒนาได้ทันที

3. จำแนกตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบสำรวจ (surveys) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่น การสำรวจข้อมูลประชากรโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะใช้เวลาที่ไม่มากนัก

3.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือในการศึกษาหาข้อมูลในเชิงคุณภาพ เช่น การมีส่วนร่วมแบบเจาะลึก (in-depth participation) ด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งอาจจะใช้เวลาในการศึกษาค่อนข้างมาก

3.3 การศึกษาเอกสารต่างๆ (documents) คือ เป็นการศึกษาชุมชนจากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกไว้เรียบร้อยแล้ว เช่น การศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชน จากหนังสือ งานวิจัยต่างๆ

3.4 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบอื่นๆ (other) เป็นการศึกษาชุมชน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมอื่นๆ เช่น การศึกษาวิเคราะห์ชนบทแบบเร่งด่วน การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

4. การจำแนกตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบปริมาณ (quantitative) เป็นการศึกษาชุมชนที่เน้นข้อมูลที่เป็นตัวเลขที่ต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เช่น การศึกษาหาค่าร้อยละอัตราการเกิดของประชากร การหาค่าเฉลี่ยรายได้ของประชากร เป็นต้น

4.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบคุณภาพ (qualitative) คือ เป็นการศึกษาค้นคว้าหาความจริงจากเหตุการณ์ในสังคม และสภาพแวดล้อมทุกแง่ทุกมุม และเสนอข้อมูลของการพรรณานี้เพื่อหาสาระและรายละเอียดจากการศึกษา เช่น การศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

5. การจำแนกตามผู้กระทำการศึกษา

5.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบกระทำคนเดียว เป็นการศึกษาชุมชนในด้านต่างๆ เพียงคนเดียว อาจจะเป็นการศึกษาในเชิงปริมาณ และหรือคุณภาพก็ได้ เช่น การศึกษาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยนักพัฒนา หรือนักวิจัยคนเดียว

5.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบเป็นกลุ่ม เป็นการศึกษาโดยคนหลายคน ซึ่งแต่ละคนอาจมีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่แตกต่างกัน หรือจากหลายหน่วยงาน

6. การจำแนกตามทัศนคติของผู้ศึกษา

6.1 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนโดยคนภายนอกชุมชน อาจจะเป็นนักพัฒนาที่ทำงานชุมชน นักวิจัยหรือนักวิชาการที่ศึกษาชุมชน เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนที่เกิดจากแนวคิดและทฤษฎีของบุคคลเหล่านั้น

6.2 การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน โดยบุคคลภายในชุมชน เป็นการศึกษาของคนในชุมชนเอง เพื่อต้องการทราบปรากฏการณ์ต่างๆ และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้ไขต่อไป โดยไม่ต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการไปศึกษาชุมชนมากนัก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้น มีหลายประเภท และหลายรูปแบบ แต่การที่จะให้เป็นไปในลักษณะหรือประเภทใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับนักพัฒนา หรือผู้ศึกษาว่ามีวัตถุประสงค์ของการศึกษา วิเคราะห์ชุมชนครั้งนั้นอย่างไร และเพื่ออะไร ทั้งนี้เพื่อที่จะเลือกใช้ประเภทของการศึกษาชุมชนให้เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนที่จะให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้ง แท้จริงตรง น่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์สูงสุด ผู้ศึกษาอาจจะผสมผสานประเภทหรือรูปแบบเข้าด้วยกันก็ได้

หลักการวิเคราะห์ชุมชน

การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อต้องการทราบว่าปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนคืออะไร สาเหตุของปัญหาและความต้องการเป็นอย่างไร จึงวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหาในขั้นต่อไป สิ่งที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ชุมชน คือ ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชน

ถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมมากเท่าใด การทราบคำตอบของปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ก็ย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น ธรพวรรณ ธาณี และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2540: 50) กล่าวถึง ขั้นตอนของการ วิเคราะห์ชุมชนว่ามีอยู่ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. **ศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน** ถ้าหากปัญหาและความต้องการ มีหลายอย่างในขณะเดียวกัน จะต้องเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา และความต้องการ ซึ่งจะต้อง สำรวจ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการต่างๆ ตามความต้องการของประชาชน ในชุมชน

2. **ศึกษาสาเหตุของปัญหา** เป็นการค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจำเป็นต้องอาศัย ข้อมูลต่างๆ เป็นพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งวิธีการหาสาเหตุของปัญหาและความต้องการ ในชุมชนนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ การสังเกตการศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิหลังของชุมชน การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3. **ศึกษาความสามารถในการแก้ไขปัญหา** เป็นการมองศักยภาพของผู้ศึกษาว่า มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

4. **ศึกษาช่องทางในการแก้ไขปัญหา** มีการวางแผนการดำเนินการต่างๆ เพื่อหาช่องทางใน การแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งมีหลายวิธี ดังนี้

4.1 การประชุมวิเคราะห์และสรุประหว่าง ผู้สำรวจเก็บข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อที่จะดำเนินการวางแผนในการแก้ไขปัญหา และความต้องการของชุมชน โดย วิธีการนี้ ประชาชนไม่ได้มาเกี่ยวข้องด้วย

4.2 การวางแผนประชุม และสรุปการวิเคราะห์ชุมชนระหว่างฝ่ายประชาชนกับฝ่าย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา ไม่ว่าจะป็นของรัฐหรือองค์กรเอกชนจะเป็นประโยชน์อย่างมาก เพราะทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น และสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเต็มที่ หลังจากนั้นเมื่อต่าง ฝ่ายต่างได้ข้อสรุปแล้ว นำมาประชุมพิจารณาวิเคราะห์สรุปร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ก็จะได้ข้อสรุปสู่ทาง การวางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าว และความต้องการของชุมชน

4.3 ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน อาสาสมัคร และกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนร่วมกันประชุม พิจารณาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อวางแผนหาช่องทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และความต้องการของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ ของรัฐ หรือเอกชนที่ทำงานด้านพัฒนาจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเท่านั้น วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่ ประชาชนภายในชุมชนได้ตระหนักถึงความสามารถของตนเอง ได้รู้จักการวิเคราะห์ชุมชนของตน โดย มีเจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเท่านั้น

4.4 การประชุม และสรุปการวิเคราะห์ชุมชนโดยชุมชนเอง ปราศจากการช่วยเหลือ หรือมีที่ปรึกษาจากภายในชุมชน วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่ประชาชนช่วยหาช่องทางพัฒนาด้วยตนเอง ภายในชุมชนของตน

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ชุมชน

หลักการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ชุมชนที่สำคัญอีกประการก็คือ ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณาบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้มีบทบาทในการวิเคราะห์และผู้ที่จะให้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. บุคคลที่มีบทบาทในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531: 93-95) ได้กล่าวถึงบุคคลผู้มีบทบาทในการวิเคราะห์ชุมชนว่าแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์ชุมชนโดยฝ่ายชาวบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องที่สุดเพราะชาวบ้านย่อมรู้จัก และมีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนในแง่มุมต่างๆ ได้ดีกว่าบุคคลภายนอก

1.2 การวิเคราะห์ชุมชนโดยฝ่ายชาวบ้านร่วมกับนักพัฒนาเป็นการประนีประนอมหรือเป็นการพบกันครึ่งทาง เพราะเหตุที่ความสามารถในการวิเคราะห์ของชาวบ้านเกิดจากการเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติร่วมกัน

1.3 การวิเคราะห์ชุมชนโดยนักพัฒนา คือ เป็นการที่นักพัฒนาจะสามารถดำเนินบทบาทในการกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเป้าหมาย

2. บุคคลผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ในชุมชนนั้นมีทรัพยากรบุคคลมากมายที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ ซึ่งจะทำให้นักพัฒนาได้เข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันกับชาวบ้านในอันที่จะร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ และนำไปสู่เป้าหมายของงานพัฒนาได้อย่างราบรื่นจะต้องพิจารณาว่า บุคคลกลุ่มใดบ้างที่จะเอื้ออำนวยต่อเนื้อหาของการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

2.1 คนสูงอายุ คนเฒ่า คนแก่ในหมู่บ้าน จากการที่ผู้ศึกษารู้จักเข้าไปพูดคุยกับคนรูปนี้จะทำให้ได้เห็นและรับรู้สภาพของหมู่บ้านในอดีต หรือประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี ตลอดจนประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ไม่เคยได้พบเห็นในปัจจุบัน คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนจึงเป็นแหล่งข้อมูลอย่างดีในการที่จะค้นคว้าถึงสภาพชุมชนในอดีต และคุณค่าดั้งเดิมของชุมชนในแง่มุมของวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่ได้ปรากฏ และปฏิบัติอยู่ในชุมชน

2.2 คนหนุ่มคนสาวจะทำให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหาต่างๆ ในปัจจุบันได้จากการพูดคุยกับบุคคลกลุ่มนี้ และจะได้รับรู้สภาพความรู้สึกนึกคิดในปัจจุบัน การดิ้นรนต่อสู้กับชีวิต วิธีการดำรงชีวิต ความทุกข์ยาก หรือความสมหวังของชีวิต โลกทัศน์ของคนที่ยังดำรงอยู่ และเป็นวัยหลักของการทำมาหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งหลังจากพูดคุยกับคนสองวัยนี้ การวิเคราะห์โดยการทำรายละเอียดของเนื้อหาสาระจากสิ่งที่ได้รับรู้ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถจะเห็นภาพการเคลื่อนไหวของสังคมและสิ่งที่สูญหายไปกับสิ่งที่เป็นคุณค่าใหม่อันเข้ามาแทนคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจสภาพสังคมและวิถีชีวิตโดยรวมของสังคมที่ยังดำรงอยู่ปัจจุบัน

2.3 กลุ่มเด็กวัยเรียน เป็นกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นภาพของแนวโน้มในอนาคตได้ อันจะเป็นข้อมูลที่จะเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลต่างๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.4 กลุ่มผู้หญิง ปัจจุบันแนวคิดการให้ความสำคัญกับบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาได้รับความนิยมนับเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบทางเลือกที่ไม่ควรอยู่ในบนพื้นฐานอคติที่ละเลยผู้หญิง อันจะทำให้ได้ข้อมูลชุมชนด้านการทำงาน เพศ วัฒนธรรม ความรุนแรง และด้านนโยบายของ

รัฐ การพิจารณา สภาพชุมชนในด้านบทบาทหญิง-ชาย เป็นการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ และโครงสร้างที่ทำให้สตรีมีสภาพด้อยกว่า และการเลือกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจสภาพชุมชน และการเปลี่ยนแปลงสภาพดังกล่าวให้เป็นธรรมและเท่าเทียมกันมากขึ้น

2.5 ชนกลุ่มน้อย ในชุมชนถ้ามีชนกลุ่มน้อยอยู่ด้วยกันหลายกลุ่มจะเป็นกลุ่มพิเศษที่น่าสนใจ เป็นกลุ่มที่ทำให้ผู้ศึกษามีมุมมองปัญหาชนกลุ่มน้อย สถานภาพทางกฎหมาย สิทธิของชนกลุ่มน้อย ฯลฯ จากการศึกษาในชนกลุ่มน้อยสามารถนำไปสู่ข้อคิดและทางเลือกนโยบายของรัฐต่อไปได้ เช่น ชนกลุ่มน้อยในจังหวัดเพชรบุรีมีอยู่หลายกลุ่ม จะทำให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนการเคารพสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกัน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ชุมชนนั้นมีหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ชุมชน เพราะการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงตามความต้องการของชุมชนได้นั้น ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมในทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการศึกษา และบุคคลที่ให้ข้อมูล ยังมีส่วนร่วมมากเท่าใดการทราบถึงปัญหาย่อมมีมากขึ้นเท่านั้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ประเวศ วะสี (2542: 31) ให้ความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” ว่าควรมีวัตถุประสงค์คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้ เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งที่ใกล้ และไกล เรียนรู้ เพื่อรู้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และสามารถจัดความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546: 176-177) สรุปสาระสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ได้ 3 ประเด็น คือ

1. ด้านการเรียนรู้ ควรมีลักษณะเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการเรียนรู้ เพื่อทำ เพื่อเป็น เพื่ออยู่ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนรู้ควรมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว

2. ด้านการปฏิบัติ เมื่อมีการเรียนรู้แล้วเกิดความรู้แก่ผู้เรียน โดยการนำความรู้สึกมาปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยมตัวบุคคล วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต มีการเรียนรู้การปฏิบัติเนื้อเดียวกัน และมีกระบวนการการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป

3. การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวรในเรื่องของความรู้ ทักษะ และทักษะ กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ เนื่องจากเป็นการยกระดับความสามารถในการคิด วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจทางเลือก ในการแก้ปัญหา การกำหนดแผน หรือกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริง และสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคน ในการที่จะมุ่งเน้นแก้ปัญหา และพึ่งตนเอง โดยเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542: 17-43) ได้กล่าวถึง สาระของ ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นความรู้ หรือชุดประสบการณ์ของชุมชน มิใช่ความรู้ทาง เทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนที่เป็นคุณค่า ศีลธรรม และจริยธรรมรวมอยู่ด้วย หรือเป็นความรู้ แบบองค์รวม และการถ่ายทอดมิได้แยกเป็นส่วนๆ ผู้เรียนรู้ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตทั้งหมด หัวใจของการ เรียนรู้อยู่ที่การปฏิบัติ หรือเป็นกระบวนการของข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของ ชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และการจัดการศึกษาของชุมชน มีลักษณะประการหนึ่ง คือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน รูปแบบการ เรียนรู้จึงเรียบง่าย เป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับแนวทางการดำรงชีวิตในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้ โดยตรง รวดเร็ว และกว้างขวาง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จึงตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ของชุมชนไม่ได้มุ่งเฉพาะ ตัวความรู้หรือเทคนิค แต่รวมถึงแนวคิด ศีลธรรม และจริยธรรม จึงเรียกว่าเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมไม่แยกเป็นส่วนๆ

เสรี พงศ์พิศ (2543: 27) ได้กล่าวถึง ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นการจัดการศึกษาให้เด็กเยาวชน โดยองค์กรชาวบ้านในที่ต่างๆ เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ ประเพณีวัฒนธรรม คุณค่าดั้งเดิมผสมผสานเข้ากับการทำมาหากิน เช่น เกษตรยั่งยืน วนเกษตร และ อื่นๆ สรุปได้ว่า ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการปฏิบัติจริง เรียนรู้จากปัญหา เป็นเครือข่าย และเป็นองค์รวม “ถ้าชุมชนใดมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้คนใน ชุมชนมีเหตุมีผล ในการเลือกแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชน ชุมชน” วชิรวัชร งามละม่อม (2557) ยังได้ระบุอีกว่า ชุมชนต้องปรับตัวให้ยืดหยุ่นตลอดเวลา เนื่องจาก สภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ และโลกมีการ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ชุมชนที่ฉลาดในการปรับตัวเองนั้น ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังแนวคิดของ Peter M. Senge (1990 อ้างถึงใน Stacey, 2000) เชื่อว่า องค์กรที่ฉลาดต้องเป็นองค์กรที่มีการมอบหมายให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและกันในหมู่สมาชิก (Commitment) และสมาชิกมีความสามารถที่จะเรียนรู้ (Capacity to Learn) โดยมีหลักการของการ เรียนรู้อยู่ 5 ประการ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ความสามารถที่จะเรียนรู้ หรือเก่งที่จะเรียนรู้ (Personal Mastery) มีความเข้าใจรูปแบบภาพหมายให้เกิดขึ้นในอนาคต (Shared Vision) ซึ่งอาจเกิดจากการตั้งสมมติฐานหรือสามัญการ (Generalization) การมีรูปแบบ ของการพัฒนาที่ต้องการบรรลุ (Mental Model) นั่นคือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป้าหมายที่เกิดขึ้น ต้องมาจากความคิดความเห็นร่วมกันของสมาชิก (Building a Shared Vision) และหลักการสุดท้าย ต้องเรียนรู้ร่วมกัน (Team Learning)

การจัดการชุมชนต้องเริ่มด้วยกระบวนการเรียนรู้สิ่งที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของ ชุมชน คือ วิธีการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ ดังที่ Peter M.S. อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นความรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ในระดับตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ยังเป็นการเสียสละ ที่จะทำงานให้กับส่วนรวม เพื่อปรับปรุงเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่จะยกระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนให้ก้าวหน้าโดยการอาสา ร่วมงาน การร่วมคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับชุมชน ความรู้ ที่ควรรู้ ได้แก่ หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระบวนการทางประชาธิปไตย (Democratic Procedures) การทำงานร่วมกันอย่างจริงจังใจ (Voluntary Cooperation) การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือ

ตนเอง (Self Help) การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถอยู่รอดและพึ่งตนเองได้โดยการศึกษาที่จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาตนเองโดยการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและให้ประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับสมรรถนะของชุมชน คือ การปฏิบัติได้จริง ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ในความหมายนี้ต้องมีการปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้ริเริ่มโครงการพัฒนาของตนเองขึ้น ดำเนินโครงการด้วยตนเอง และใช้ทรัพยากรของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง การสร้างสมรรถนะของชุมชนให้เข้มแข็งในระยะยาว กระทำอย่างผสมผสานกับมิติทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนประกอบด้วย

1. รวมคน เริ่มจากการรวบรวมคน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหา ร่วมกัน
2. ร่วมคิด เพื่อระดมพลังความคิดโดยผ่านการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา
3. ร่วมทำ เพื่อรวมพลังการจัดการตามแผนงานและบทบาทหน้าที่ที่กำหนด
4. ร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้างพลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ และนำไปสู่การพัฒนา
5. ร่วมรับผลจากการกระทำเพื่อสร้าง โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน

2. การทำงานชุมชนในประเทศไทย และกรอบแนวคิดทางวิชาการ

กฤษฎี ทองบรรจบ (2555) สรุปไว้ในบทความเรื่อง “เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ชิ้นในการเรียนรู้ชุมชน” ว่าภาพรวมของการทำงานชุมชนของประเทศไทยมีการพัฒนาหลายรูปแบบ ตั้งแต่การดูแล การจัดหาให้ การพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถให้ชุมชน หรือ ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูลปัญหา ข้อมูลทุนของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ และเสริมพลังคนในชุมชน แนวคิดและรูปแบบของ Meredith Minkler 1 ซึ่งได้สรุปไว้ว่า การทำงานชุมชนโดยวิชาชีพต่างๆรวมทั้งวิชาชีพด้านสาธารณสุข มีรูปแบบแนวคิดที่สรุปได้เป็น 4 รูปแบบ โดยมีหลักการพื้นฐานอยู่ 2 แบบ คือ

1. การทำงานชุมชน แบบให้การสงเคราะห์หรือจัดหาให้โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐ
 - 1.1 การทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน เป็นการทำงานบนความเชื่อ และหลักการที่ว่า ภาครัฐมีหน้าที่ต้องลงไปดูแลให้ความช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ชุมชนมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องการเงิน การอาชีพ ที่อยู่อาศัย
 - 1.2 การทำงานพัฒนาชุมชนแบบเพิ่มศักยภาพของชุมชน เป็นการทำงานที่เชื่อว่า ถ้าชุมชนมีความสามารถมากขึ้น จะทำให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังนั้นกิจกรรม

ที่ต้องทำคือ การอบรมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐจัดทำขึ้น กิจกรรมการอบรม มีทั้งที่เป็นการบรรยายความรู้ที่เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. การทำงานชุมชนแบบการขับเคลื่อนทางสังคมและการระเบิดศักยภาพภายในของบุคคลและชุมชน

2.1 การทำงานชุมชนแบบการค้นหาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ เนื่องจากการทำงานรูปแบบนี้ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ และธรรมชาติของมนุษย์ และสังคมเป้าหมายการทำงานที่เน้นความเท่าเทียมกันแบบ หุ่นส่วน มีการค้นหากลุ่มบุคคลที่มีภูมิปัญญา มีความสนใจ หรือแนวโน้มที่จะเป็นหุ่นส่วนทางความคิด หรือการ จัดการได้ ซึ่งโดยปกติคนเหล่านี้อาจเป็นบุคคลที่มีความคิด มีกิจกรรมที่เกิดประโยชน์อยู่แล้วในระดับหนึ่ง การทำงานของภาครัฐ อาจทำให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านบวก และด้านลบต่อคนกลุ่มนี้ได้ ดังนั้นการทำงานชุมชน รูปแบบนี้จึงจำเป็นต้องมีการพูดคุย และร่วมกันในการสร้างกระแส สร้างกฎกติกาใหม่ในการสร้างสรรค์ชุมชน

2.2 การทำงานชุมชนแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นการทำงานชุมชนที่ถอดบทเรียนจากการทำงานรูปแบบต่างๆ และเกิดข้อคิดที่ว่าการทำงานที่หวังผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนา คนในชุมชนให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำในเรื่องต่างๆ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักสังคมของตน รู้จักคิด กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มหรือจัดการกับคนในกลุ่มให้เกิดการทำงานพัฒนาชุมชนให้เกิดการทำงานพัฒนา ชุมชนร่วมกันได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต ทรัพย์สิน สุขภาพและคุณภาพชีวิตโดยรวม ในการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่พบอยู่ปัจจุบันมีการทำงานรูปแบบสงเคราะห์ โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ โดยยังใช้รูปแบบการหาความต้องการของผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเป้าหมาย แกนนำชุมชน และรูปแบบการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพคนในชุมชน รูปแบบการค้นหาทุนของสังคม และสร้างศักยภาพโดยระเบิดจากภายในยังมีน้อยมาก

แม้วิชาการในปัจจุบัน พบว่าการทำงานรูปแบบแบบนี้จะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการตนเองได้ กระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชน กระบวนทัศน์ที่สำคัญในปัจจุบัน คือ กระบวนทัศน์ที่จำแนกโดย Meredith Minkler ซึ่งมีการจำแนก รูปแบบการทำงานชุมชนออกเป็น 4 รูปแบบ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีการนำใช้บางกรอบ หรือทุกกรอบพร้อมกันขึ้นกับข้อมูลและทักษะของเจ้าหน้าที่ กระบวนทัศน์ในการทำงานชุมชนโดย Meredith Minkler ทุกกรอบจะมีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน บางพื้นที่มีทั้ง 4 กรอบ แต่ละรูปแบบมีทั้งข้อดี และข้อด้อย Meredith Minkler ได้ทบทวนวิธีการทำงานชุมชนของแต่ละวิชาชีพแล้วสรุปว่าหลักการทำงานพัฒนา ชุมชนมีด้วยกันทั้งหมด คือ 2 วิธีการหลักกับ 4 กลุ่มเป้าหมาย

วิธีที่ 1 การสังเคราะห์ โดยมี กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ด้อยโอกาส ต้องให้ ต้องขาด ต้องเติม คือ คนที่อยู่ในระบบที่เชื่อว่า มีอำนาจมากกว่าประชาชนเราจึงต้องเอาสิ่งที่เรามีไปให้ เพื่อให้ชุมชนเป็นสุข เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย พวกนี้จะมองว่าเข้าไปในชุมชนแล้วขึ้นทะเบียนคนที่ด้อยโอกาสเป็นการบริหารจัดการ แต่ถ้าเรามองมิติของการสร้างพลัง จะเป็นการลดพลัง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ต้องการการพัฒนา เป็นกลุ่มที่มองว่าเขาไม่ได้ขาดเงิน ร่างกาย แต่เขาขาดความสามารถ เจ้าหน้าที่จึงจัดการอบรม กระบวนการอบรม จะไม่ต่างกับกลุ่มที่ 1 คือ การลดพลัง แต่ถ้าเราให้คนตั้งคำถามเองหาคำตอบ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่แล้วให้คนมาเล่า คนจะเก่งขึ้น เพราะการเล่าได้มีคนฟังจะเกิดความภูมิใจ เป็นการสร้างพลังอำนาจด้วยความเชื่อตรงนี้เชื่อว่าการอบรมไม่ได้ทำให้คนตั้งศักยภาพมาใช้อย่างเต็มที่ ดังนั้น รูปแบบการอบรมจึงเป็นเรื่องสำคัญมากในเรื่องการสร้างพลัง

วิธีที่ 2 การสร้างกระแสสังคมและการเสริมพลังอำนาจ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นผู้มีพลังอำนาจ เข้าถึงอำนาจ และบริการ อาจมีความคิดที่แตกต่าง และมีพลังด้านการเงิน ทรัพยากร กำลังคนที่เป็นเครือข่าย หรือพวกพ้อง คนกลุ่มนี้พร้อมที่จะขัดขวาง หรือสนับสนุนขึ้นอยู่กับประเด็นและการมองประเด็นว่า มีส่วนสนับสนุนหรือคัดค้านความเป็นอยู่ของเขา หรือชุมชนมากน้อยเพียงใด

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา เป็นผู้ที่มีความพร้อมและต้องการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เพื่อคนส่วนใหญ่ในชุมชน เป็นคนที่อาจปะปนอยู่ในกลุ่มที่ 2, 3 กลุ่มนี้มักทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีค่านิยมทางบวกต่อการพัฒนา ดังนั้น กิจกรรมเสริมพลังอำนาจให้คนกลุ่มนี้ เพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นสิ่งที่ควรทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ คือ การค้นหา และการตรวจยืนยันการมีจิตสาธารณะของคนกลุ่มนี้ก่อนสนับสนุนให้เป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิริกร บุญสังข์ และคณะ (2560) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนต้นแบบในการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ชาวบ้านสระแพตได้ร่วมกันให้นิยามความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ “การดำเนินชีวิตในกระแสบริโภคนิยมและการโฆษณาชวนเชื่อให้ซื้อสินค้าต่างๆ คนในชุมชนจะต้องลดรายจ่าย ลดความฟุ่มเฟือย สร้างรายได้และครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้” จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการพึ่งตนเองโดยการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มี 2 ระดับ คือ

1. ความพอเพียงระดับครัวเรือน จากการศึกษา พบว่ารูปแบบการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน ประกอบด้วย

- 1.1 ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เห็นรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว
- 1.2 การลดค่าใช้จ่าย มีวิธีการคือ ปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือนำไปขายสร้างรายได้เสริม เลี้ยงเป็ด ไก่ หมู ปลา นอกจากนี้ยังมีการผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำถูพื้น น้ำยาล้างห้องน้ำ ยาสระผม และ
- 1.3 สร้างรายได้โดยการปลูกผักขาย เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู

2. ความพอเพียงระดับชุมชน ประกอบด้วย วิธีการที่ต้องจัดการร่วมกันในระดับชุมชน ในรูปของการรวมกลุ่ม องค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน เช่น

2.1 กลุ่มโรงสีชุมชนการพัฒนา ยกระดับให้เป็นธุรกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาราคาข้าวตกต่ำ นำข้าวมาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

2.2 กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดตั้งขึ้น เพื่อลดรายจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ชาวบ้านต้องซื้อในราคาสูง

3) กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านนำเอา ดอกผล กำไร มาเป็นทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน และ

4) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สิน และเงินเพื่อการลงทุนในการผลิต อย่างไรก็ตามพบว่า มีกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาแล้วไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน เนื่องจากมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ กองทุนพัฒนาอาชีพ เนื่องจากไม่สามารถ เก็บเงินจากสมาชิกที่กู้ยืมได้

แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข พบว่า รูปแบบของการพึ่งตนเองโดยการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็น เป็นสุขมี 2 ระดับ คือ

1. ความพอเพียงระดับครัวเรือน และ

2. ความพอเพียงระดับชุมชน

โดยมีแนวทางในการพัฒนาต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขผลจากการศึกษาวิจัยมีข้อค้นพบ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้ชุมชนอยู่เย็น เป็นสุขระดับครัวเรือน คือ สร้างจิตสำนึกประการณรงค์สร้างภูมิคุ้มกันให้สมาชิกในครัวเรือน ชยัน ประหยัด อุดออม ซื่อสัตย์ มีวินัย ใฝ่หาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง เพิ่มทางเลือกในการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน และการลดต้นทุนการผลิตหรือทุนในการประกอบอาชีพ อื่นๆ สร้างอาชีพเสริมให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้เสริมในช่วงฤดูแล้ง การแก้ไขปัญหาดินเค็ม น้ำกร่อย และการขาดแคลนน้ำ

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้ชุมชนอยู่เย็น เป็นสุขระดับชุมชน คือ การรวมกลุ่มหรือองค์กรของคนในชุมชนลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรอาชีพทำนา การรวมกลุ่ม เพื่อร่วมกันพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างครบวงจร การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต พัฒนาโรงสีข้าวชุมชนให้เป็นธุรกิจชุมชนสามารถแปรรูปผลผลิตโดยชุมชน ในการพัฒนา โรงสีข้าวชุมชนจะต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า โรงสีข้าว พัฒนาให้คณะกรรมการมีความรู้ทางด้านเทคนิคการสีข้าวให้มีคุณภาพ พัฒนาบรรจุภัณฑ์ บริหารจัดการ การเงิน บัญชี พัฒนาด้านการตลาด ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมาร่วมสนับสนุน การพัฒนาธุรกิจโรงสีข้าว ชุมชน

นงลักษณ์ จิวจุ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดงหมู่ที่ 5 ตำบลท่ามะเขือ

อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยจากการถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนต้นแบบทั้งสองชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นชุมชนต้นแบบ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจนชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ในการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ และการถอดบทเรียนจากชุมชน มาสรุปแนวคิดร่วมกันและนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่างๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยความสำเร็จสู่การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายของชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ 5 ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โดยคัดเลือกครัวเรือนจำนวน 30 ครัวเรือน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจ พอเพียง คือ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของชุมชน โดยมุ่งที่จะพัฒนาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี และเมื่อกลุ่มครัวเรือนต้นแบบนำไปขยายผลก็จะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มชาวบ้านเกิดความสนใจ และดำเนินชีวิตตามแนวทางชีวิตแบบพอเพียง โดยน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน สมาชิกในชุมชนเกิดความสุข และเป็นแนวทางการพัฒนาการเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป

เอกชัย พุ่มดวง (2555) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า

1. การจัดการความรู้ โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1.1. ผู้นำ (Leader) ในชุมชนโคกโคเฒ่า มีผู้บริหารท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้จากครุภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน มีครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีทรัพยากรบุคคลจากโรงเรียน/มหาวิทยาลัย และองค์กร ท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อำนวยให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก โดยผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความรู้/แสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่มาทำโครงการในพื้นที่ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในชุมชน ผู้นำมีบทบาทในการแบ่งปันความรู้ มีการสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อให้องค์กรชุมชนรู้เป้าหมาย และกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน

1.2. ทุนชุมชน (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลของชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องไว้บริการแก่ชุมชน

1.3. เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนให้เกิดผลอย่างจริงจัง เครือข่าย แหล่งการเรียนรู้ จึงมีส่วนสำคัญ โดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายแบบธรรมชาติ ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัวผ่านเครือข่าย มีลักษณะการบริหารงานแบบแนวนอน ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการประชุมในการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้เครือข่ายจากภายนอกชุมชนเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ

2. ผลการจัดการความรู้ ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ พบว่า กลุ่มอาชีพมีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่ามีขั้นตอนในการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ

2.1. การแสวงหาความรู้ชุมชนมีการดำเนินการ เช่น

2.1.1 การแสวงหาความรู้ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาจากกลุ่มคนผู้สูงอายุในชุมชน

2.1.2 การแสวงหาความรู้จากกลุ่มสมาชิกเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ความรู้จากภายนอกที่หน่วยงานภายนอกนำมาถ่ายทอด และ

2.1.3 การศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

2.2. การสร้างความรู้ชุมชน มีการดำเนินการ คือ ได้มีการนำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร

2.3. การถ่ายทอดความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละด้านมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นหลายลักษณะผสมผสานกัน ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การทดลองให้ชมการฝึกปฏิบัติจริง การฝึกปฏิบัติตัวต่อตัว โดยเนื้อหาสาระที่นำมาถ่ายทอดแก่คนในชุมชนคือความรู้ และประสบการณ์ที่ภูมิปัญญาแต่ละด้านมีอยู่ เช่น ด้านศิลปหัตถกรรม การจักสานไม้ไผ่ เช่น ช้อน ไซ (เสื่อ) กระจาด กระจุง ตะกร้า การจักสานกระเปาะ เป็นต้น ด้านเกษตรกรรมอาจจะเป็นความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การ ปลูกพืชปลอดภัย การให้น้ำระบบน้ำหยด วิธีการดูแลบำรุง รักษาดิน เทคนิคในการเพิ่มผลผลิต เป็นต้น หรือด้านอาหารในการทำขนมไทย เป็นต้น

2.4. การใช้ความรู้ ชุมชนได้ต่อยอดความรู้ และนำมาใช้ในชุมชน เช่น

2.4.1 ความรู้ดั้งเดิม เช่น การนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การทำอาหาร การทำขนมไทยมาประยุกต์ใช้

2.4.2 องค์ความรู้ที่ได้มีการรับมาจากภายนอก แต่ได้มีการนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำการเกษตรเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร เป็นต้น

2.5. การติดตามประเมินผลความรู้ชุมชนมีการประเมินผลในลักษณะการประชุมกลุ่ม โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประเมินผลการดำเนินงาน มีการทบทวนถึงสาเหตุของปัญหา และดำเนินการแก้ไขมีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนำมาเสนอในที่ประชุมและคัดเลือกองค์ความรู้ที่มีความเหมาะสมนำกลับมาใช้กับชุมชน

2.6. การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ชุมชนยังขาดการรวบรวมความรู้ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit Knowledge) มีเพียงองค์ความรู้บางเรื่องที่มีการบันทึกจากเครือข่ายของชุมชนหรือนักวิจัยจากภายนอกที่เข้ามาวิจัยในชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

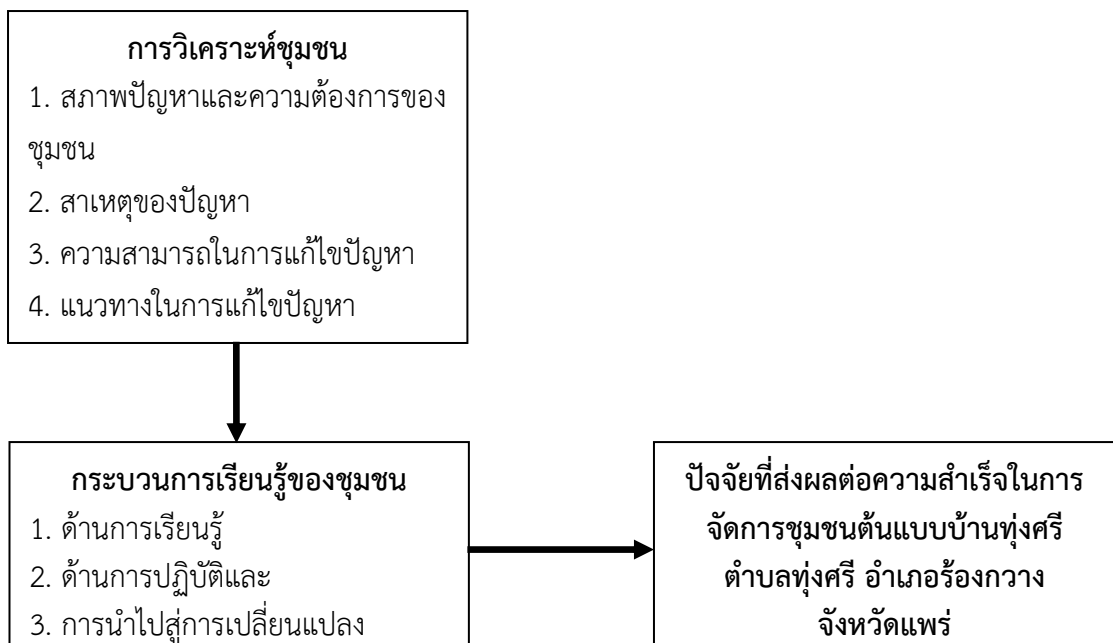
จากการศึกษาข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวทางการศึกษาปัจจัยทั้งหมดเป็นไปเพื่อการตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ โดยในการศึกษานี้ได้นำแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการศึกษา ในขณะที่กรอบแนวคิดในการศึกษานี้ ได้นำแนวคิดวิเคราะห์ชุมชนในประเด็นที่ควรจะทำการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่

1. สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน
2. สาเหตุของปัญหา
3. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และ
4. แนวทางในการแก้ไขปัญหา

รวมถึงแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่

1. การเรียนรู้
2. การปฏิบัติ และ
3. การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ซึ่งองค์ประกอบที่นำมาศึกษา เพื่อสามารถเสนอแนะเป็นแนวทางในทางการจัดการชุมชน เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดที่กล่าวมาสามารถแสดงเป็นภาพกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และจากบุคคลโดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เพื่อเสนอแนวทางการจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ จึงกำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จึงเลือกศึกษาชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี เพื่อให้ได้แนวทางแนวทางการจัดการชุมชนที่เป็นข้อมูลเฉพาะของชุมชนบ้านทุ่งศรี

ประชากรในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องขวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ รวมถึงนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวนรวม 30 คน ผู้วิจัยทำให้ความคลาดเคลื่อนต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Error) มีน้อยที่สุด เพื่อลดอคติหรือความลำเอียง (Bias) ต่อการสุ่มตัวอย่างหรือการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวางแผนการสุ่มตัวอย่างที่ดี โดยใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น ซึ่งทำให้ลดความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างในเรื่องที่ศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- การวิจัยภาคเอกสาร (Document Research) ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสารแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาทาง การบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ประกอบด้วย

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อหาคำตอบจากความแตกต่างทางด้านความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยร่วมในการสนทนา และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างจากผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องกวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ เป็นต้น ในสถานที่ต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้พบกับบุคคลเหล่านี้ โดยผู้วิจัยจดบันทึกความคิดเห็น รวมถึงสังเกตการใช้ น้ำเสียง การแสดงออกทางสายตา และอาการปฏิกิริยาของแต่ละบุคคลที่ระหว่างการสนทนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาควบคู่ไปกับวิธีการอื่นๆ พร้อมทั้งทำการตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่โดยวิธีการสนทนาดูแล (Focus Group Discussion) โดยกำหนดปัญหาหรือหัวข้อ รวมทั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสม

3. นำผลการการวิเคราะห์ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสารแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาทางการบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน มาสังเคราะห์และกำหนดแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตามกรอบแนวคิดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ มาค้นหาบทสรุป และนำข้อมูลมาประมวลหาความชัดเจนในการกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มาสรุปผลการวิจัย พร้อมอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการนำเสนอรายงานการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นสำคัญ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของเอกสารที่ค้นคว้าไว้ โดยการตรวจสอบความถูกต้อง และนำเสนอข้อได้ของข้อมูลที่ได้อัดเลือกมา เพื่อจับใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และจดบันทึกแต่ละใจความที่ได้เสมือนว่าเอกสารแต่ละเล่ม คือคำตอบของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จากเอกสารประกอบกับเอกสารอื่นๆโดยอาจมีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสาร และเปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่างๆ ตามเนื้อหา แล้วเปรียบเทียบเฉพาะเนื้อหาเท่านั้น และในการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยวางระบบข้อมูลโดยการจัดประเภทของคำ และข้อความที่จะวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการจัดประเภท (Categories) ประกอบด้วย

- 1.1 จำแนกประเภทสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย
- 1.2 จำแนกประเภทที่มีการระบุรายละเอียด แนวคิด ตัวแปรให้ชัดเจนที่สุด
- 1.3 สร้างความเด่นชัดในการสรุปข้อมูล
- 1.4 ไม่ควรมีความซ้ำซ้อนกัน และ
- 1.5 ใช้หลักการเดียวกันในการจัดระบบตลอดงานวิจัยและวิเคราะห์ เป็นไปเพื่อตอบ

คำถามตามวัตถุประสงค์แล้วสรุปผลเชิงพรรณนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการให้รหัสแบบนิรนัย (Deductive) ผู้วิจัยได้เตรียมรหัสไว้ล่วงหน้า และประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ (Properties) ของข้อมูลเข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้น เลือกเฟ้นเป็นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดที่ได้จากการสรุปลักษณะความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ คุณสมบัติของข้อมูลที่ได้ คล้ายคลึงและที่แตกต่างกัน ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความชัดเจนมากขึ้นและทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างข้อสรุป เมื่อผู้วิจัยได้เปรียบเทียบจนข้อมูลอ้อมตัวแล้ว

3. การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลการจัดสนทนากลุ่ม จากการขออนุญาตบันทึกข้อมูล ในการดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ ให้เกิดการอภิปรายครบถ้วนโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ขึ้นคำตอบที่ต้องการให้เกิดข้อมูล ในเครื่องบันทึก เสียงจะถูกถอดออกมาเป็นบทสนทนาเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทำเครื่องหมายในข้อความสำคัญแล้วมีการจัดหมวดหมู่

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งอธิบายข้อมูลหรือตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งผลการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลทั่วไปและสภาพปัญหาของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ และ
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่พบว่า “บ้านทุ่งศรี” แต่เดิมเริ่มก่อตั้งมาเมื่อไรไม่ปรากฏแน่ชัดแต่จากประวัติวัดทุ่งศรีระบุว่าน่าจะมีการก่อตั้งเมื่อประมาณปี 2300 หรือ 245-246 ปีมาแล้ว โดยกลุ่มคนที่เข้ามากลุ่มแรกคือ พ่อหนานสา-แม่หล้า เป็งยะสา, พ่อหนานกำใจ-แม่ปา อูอินทร์, พ่อจันทร์แม่กลมเส้นเถาว์, พ่อหนานกิตตวงศ์ เข็มวิชัยและ พระมหาวงศ์ มาจากบ้านธรรมเมือง, บ้านป่าแดง, บ้านต้นไคร้ ในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เข้ามาทำมาหากินโดยการบุกเบิกทำไร่ข้าวและทำนาเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวนี้มีความอุดมสมบูรณ์ดีจึงเห็นจากคำเล่าจาก ผู้เฒ่าผู้แก่ว่าเดิมเขาเรียกว่าบ้านนาละหุ้ง เพราะมีต้นละหุ้งขึ้นอยู่มาก ต่อมาประชาชนจากหมู่บ้านต่างๆ เรียกว่า บ้านทุ่งเพ้อ เพราะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มมีน้ำเจิ่งนอง และมีโคลนเลนอยู่ทั่วไป จนชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ดอนระเกะระกะไม่เป็นระเบียบทางเหนือเรียกว่า “เพอะเพ้อ” และมีทุ่งนามากชาวบ้านจึงเรียกตามลักษณะว่า บ้านทุ่งเพ้อ

เดิมบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 อยู่รวมกับบ้านต้นเตื่อ-ต้นฝิ่งหมู่ 4 และบ้านปากทาง หมู่ที่ 5 ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2517 ชาวบ้านและผู้เฒ่าเห็นว่า หมู่บ้านขยายมากขึ้น มีประชากรจำนวนมาก การดูแลของผู้เฒ่าไม่ทั่วถึง จึงได้มีการแยกหมู่บ้านออกอีก 2 หมู่บ้านคือบ้านต้นเตื่อ-ต้นฝิ่งหมู่ที่ 4 และบ้านปากทาง หมู่ที่ 5 ในปัจจุบัน บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 จึงกลายเป็นหมู่บ้านเล็กลงมีบ้านเรือนเหลือประมาณ 90 หลังคาเรือนมีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทำกิน 285 ไร่โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านปากทางหมู่ที่ 5
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านต้นฝิ่ง – ต้นเตื่อหมู่ที่ 4
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านวังหม้อหมู่ที่ 1
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ลำน้ำแม่คำมีและบ้านต้นเตื่อ

แผนภาพที่ 4-1 แสดงเขตพื้นที่ชุมชน / พื้นที่ตำบล

ที่มา : เทศบาลตำบลร่องกวาง, 2560.

การปกครอง แต่เดิมใช้ระบบผีเรือนร่วมกันมีการบริหารน้ำ โดยระบบกรรมการเหมืองฝายคือ ผู้ที่เป็นหัวหน้าเหมืองฝาย จะต้องเป็นผู้นำทุกด้าน เพราะได้เลือกมาจากผู้มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมมีความยุติธรรม ยึดหลักสามัคคีธรรมเป็นที่ตั้ง มีวัดทุ่งศรีเป็นศูนย์กลางในการประชุมร่วมกัน พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยตัดสินใจในการพัฒนา และผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นต้นตระกูล เป็งยะสา, เข้มวิชัย, อุอินทร์, ต๊ะวิกา, ตีจินดา, อินตะนอน, จันทิ, ยอดสอน และวัตุเจริญ มีบทบาทในการยุติข้อพิพาทต่างๆ ของหมู่บ้านในแถบนี้มีบ้านเรือนจำนวน 114 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 376 คน แยกเป็นชาย 189 คน และหญิง 207 คน

การคมนาคมของหมู่บ้านแต่เดิมเป็นถนนลูกรังและเชื่อมต่อกันโดยผ่านทุ่งนาปัจจุบันเป็นถนนคอนกรีตยาวประมาณ 1 กิโลเมตร

อาชีพและรายได้ทั้งปีของคนในชุมชน

1. ยาสูบ	32 ครัวเรือน	มีรายได้	1,240,000	บาท/ปี
2. ข้าวโพด	27 ครัวเรือน	มีรายได้	450,000	บาท/ปี
3. เลี้ยงวัว	2 ครัวเรือน	มีรายได้	150,000	บาท/ปี
4. เลี้ยงหมู	1 ครัวเรือน	มีรายได้	40,000	บาท/ปี
5. ทำงานต่างถิ่น	33 ครัวเรือน	มีรายได้	600,000	บาท/ปี
6. อาชีพเสริมครอบครัวคือ	ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า	17 ครัวเรือน	มีรายได้	14,400 บาท/ปี

สาธารณประโยชน์ภายในชุมชน

1. โรงเรียนขนาดเล็ก 3 โรงเรียน
2. พื้นที่ทำการเกษตร 300 ไร่ แบ่งเป็นที่นา 285 ไร่ ได้ข้าวปีละ 123 เกวียน ส่วนใหญ่เก็บไว้บริโภค

3. ศูนย์พัฒนาก่อนเกณฑ์ 1 แห่ง
4. วัด 1 แห่งคือวัดทุ่งศรีปัจจุบันมีพระอธิการเสถียรสุวโจ (เสนะวัน) เป็นเจ้าอาวาส
5. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 1 หลัง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2543
6. เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพันธุ์สัตว์น้ำ เริ่มเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2543
7. แหล่งทุนเพื่อการเกษตร
8. ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรร่องวาง
9. กองทุนหมู่บ้าน 1,000,000 บาท
10. กองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน (สัจจะออมทรัพย์)
11. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มรดกทางวัฒนธรรม

1. วัดทุ่งศรีสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2300
2. ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน 1 แห่ง สร้างเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2544 โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน
3. เตาเผากระเบื้อง ทำหลังคาวิหารวัดทุ่งศรี และเตาเผาปูน สร้างวัดทุ่งศรีข้างท่าน้ำแม่คำมี

4. ธรรมมาเสกวัดทุ่งศรี อายุประมาณ 60-70 ปี
5. พระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนา พระประธานวิหารวัดทุ่งศรี 2 องค์
6. วิหารจำลอง แบบอยุธยา 1 หลัง
7. พระกรพระพุทธรูป บัวเข็มแบบसानไมไฟ ปั้นดินเผา ศิลปะไทยใหญ่ อายุประมาณ 100 -150 ปี

8. ต้นศรีมหาโพธิ (เก๊าสะหลี่) คู่บ้านทุ่งศรี อายุประมาณ 250 ปี ภายในวัดทุ่งศรี
9. คัมภีร์ธรรมไบลานจานด้วยเหล็กจาน อายุตั้งแต่ 70-80 ปี จำนวน 400 ผูก
10. ปี่สาปินเตายา และตำราพิธีกรรม 30-40 ปี่
11. ปินเตายาสมุนไพรไบลาน 1 ผูก
12. เรือนโบราณศิลปะแพร์ น่าน พะเยา (ล้านนาตะวันออก) 1 หลัง
13. หม้อศิลปะสุโขทัยทั้งไห และหม้อน้ำคนโต จำนวน 100 ใบ
14. เครื่องมือทำการเกษตร เช่น ไถเผือกแอกเกวียน จำนวน 100 อัน
15. เครื่องประดับ และเงินตรา 1 คู่
16. พานเงินแท้ และแจกันทองเหลือง 30 อัน
17. หม้อแกงทองเหลือง 15 ใบ

ปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้านบ้านทุ่งศรีหมูที่ 3

สิ่งแวดล้อม ครัวเรือน พื้นบ้าน	1. พระอธิการเสถียร สุวโจ	ความชำนาญ	การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน/
	2. นายผ่อง ไร่สอ	ความชำนาญ	การเกษตรหมุนเวียนเพื่อเศรษฐกิจ
	3. นายบุญจ้วน สาพิน	ความชำนาญ	การจักสานจากไม้ไผ่
	4. นายณรงค์ นันทะเสน	ความชำนาญ	การจักสานจากไม้ไผ่
	5. นายเกรียงศักดิ์ วงศ์กันตา	ความชำนาญ	ศาสนาพิธีกรรม/ช่างไม้และยาสมุนไพร
	6. นายสวัสดิ์ ครองราษฎร์	ความชำนาญ	นวดแพทย์แผนไทย
	7. น.ส.นวลพรม ตะวิกา	ความชำนาญ	ยาสมุนไพร/นวดแพทย์แผนไทย
	8. พ่อหนานเหลี่ยม จันท์ภิรมย์	ความชำนาญ	ศาสนาพิธีกรรม/ความเชื่อ
9. นายมิ่งวงศ์ กันตา	ความชำนาญ	ศาสนาพิธีกรรม/ความเชื่อพื้นบ้าน	
10. แม่ชวนพิศ ปะทะดวง	ความชำนาญ	ทอผ้าพื้นเมือง	
11. แม่อำพรยอด ตาคำ	ความชำนาญ	ขนมพื้นบ้าน	
12. แม่ประนอม อินตะนอน	ความชำนาญ	ยาสะดวง/ไสยศาสตร์	
13. พ่อหนานช่วง ต่างใจ	ความชำนาญ	สล่าเมือง	
14. นายทวี อินตะนอน	ความชำนาญ	การจัดการขยะรีไซเคิล	
15. ด.ช.พีระพล ทะกา	ความชำนาญ	ดนตรีพื้นบ้าน/ดนตรีไทยประยุกต์	

วิถีชีวิตความเชื่อประเพณีพิธีกรรมชุมชน

การดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านทุ่งศรี หมูที่ 3 ส่วนใหญ่มีการทำอาหารแบบพื้นบ้านที่หาได้จากไร่บ้าน และไร่นาสวนที่ได้ทำการปลูกไว้กินเอง เช่น มะเขือ ผักกาด ผักแขว่ ผักสลัด ถั่วแปบ ถั่วฝักยาวถั่วพู ผักแคบ ผักหม่าน้ำแก้ว ฯลฯ

การสวมใส่เสื้อผ้าเมื่อทำงานชาวบ้านจะแต่งตัวแบบพื้นๆ และมีการร่วมทำงานแบบเอามื้อกันทำยาสูบ และทำไร่นาสวน งานประเพณีขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน บวชพระ มีการบอกกล่าวผีเรือน เชิญกันในหมู่เพื่อนบ้าน ชาวบ้านถือว่า เป็นงานของหมู่บ้านที่ต้องมาช่วยกันอย่างเต็มที่

ปัจจุบันสู่แนวโน้มอนาคต คือ การที่มีชาวบ้านบางส่วนออกไปทำงานต่างถิ่น และการรับเอาวัฒนธรรมที่ฟุ่มเฟือยจากต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน และเด็กหนุ่มสาวเยาวชน เริ่มมีรสนิยมตามกระแสสังคม นอกจากนี้ยังการขาดความมั่นใจ ภาคภูมิใจในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเองที่มีอยู่ การเลียนแบบโฆษณา ทั้งการแต่งกาย การกิน การเที่ยว การนิยมทำตามดารานักกร้อง นอกจากนี้ยังมีการย้ายถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำงานต่างถิ่น เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ลำพูน ทำให้เกิดการขาดแรงงานในท้องถิ่น และปัญหาช่องว่างระหว่างวัยของเด็กกับผู้สูงอายุ เพราะพ่อแม่ทิ้งเด็กไว้ให้ปู่ ย่า ตา ยาย หรือลุง ป้า น้า อา ดูแล ทำให้เกิดการสื่อสารต่างวัย และยุคสมัย มีความน่าเป็นห่วงว่าจะเกิดปัญหาของชุมชนหมู่บ้านในระยะยาว

ความเชื่อของหมู่บ้านโดยชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ และที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการเกษตรมีความเชื่อเรื่อง การทำบุญให้กับผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ หรือผู้เคารพนับถือ เพื่อนมิตรสหาย มีลักษณะความเชื่อที่เป็นแบบพราหมณ์ ผี พุทธ ร่วมกันมีความเชื่อเรื่องผีป่วน ผีเรือน เจ้าที่เจ้าทาง

ประเพณีของหมู่บ้านได้แก่ ประเพณีตานไม้หลัวพระเจ้าเดือน 3 เหนือ, ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน (เสื่อบ้านเจ้าอาฮัก) วันแรม 1 ค่ำเดือน 7 เหนือ, ประเพณีรดน้ำดำหัวพ่อแม่พ่อแม่แม่เฒ่าวันพญาวันปีใหม่เมือง, ประเพณีเลี้ยงผีเรือนในเดือน 5 เหนือขึ้น 9 หรือแรม 9 และเดือน 6 ขึ้นหรือแรม 9 ค่ำ, ประเพณีการเลี้ยงผีฝายน้ำแม่คำมีในช่วงเดือน 9 เหนือ, ประเพณีการเลี้ยงผีเจ้าไร่เจ้าสวนเดือน 8 เหนือ การแหกนาก่อนปลูกข้าว, ประเพณีการบนิแม่ธรณีก่อนการหว่านกล้าลงนาส่วนใหญ่ชาวบ้านมีประเพณีตานขันข้าวแก่ผู้วายชนในช่วงปีใหม่เมือง (เดือน 7 เหนือ 5 ใต้), ประเพณีเข้าพรรษา – ออกพรรษา, ประเพณีเดือนเกียงเหนือ เดือนยี่เป็งเดือน 4 เป็ง “ตานข้าวใหม่หื้อพ่อแม่ที่ได้บุกเบิกไร่นาไว้ให้ลูกหลานได้มีที่ทำกิน”

พิธีกรรมของหมู่บ้านเมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือคนครอบครัวมีการเจ็บป่วย มีงานขึ้นบ้านใหม่แต่งงาน งานบวช ชาวบ้านจะมีพิธีกรรมขึ้นท้าวทั้ง 4 สงเคราะห์เอาขวัญสืบชาติ ปูจาเทียนส่งหาบส่งคอนส่งปู่แถนย่าแถน “เอาขวัญควาย ปัจจุบันเป็นเพียงการแสดงให้ได้ดูรูปแบบเท่านั้น” การเลี้ยงผีตายโหงการเลี้ยงผีเจ้าปู่

กีฬาการเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย ตีกลองมอชิงตีกลองปูจา, การเล่นสะบ้ากลุ่มแม่บ้านทุ่งศรี (แม่ชวนพิศปะทะดวง), การเล่นป็อกหมาช่วง (นายมายทะกา), การเล่นก้องแก้งหมากเก็บ

ตอนที่ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

สภาพปัญหาและความต้องการจากพื้นที่จริง

ในขั้นตอนนี้ เป็นการสำรวจและรวบรวมสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ โดยการนำทีมงานของสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation System) ด้วยการร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และการจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้บอกเล่าถึง สภาพปัญหาที่พบ และความต้องการต่างๆ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่ได้เตรียมแนวคำถาม และคำตอบไว้ล่วงหน้า ด้วยการร่วมกิจกรรม ประชุมตามสถานการณ์ และการสนทนาแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อลดอคติจากผู้ร่วมกิจกรรม และการประชุม ผลการดำเนินการ พบว่า

สภาพปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

1. ด้านศึกษาของประชาชน

1.1 ด้านการรู้หนังสือ ประชาชนต้องการยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้น เพื่อให้ทันสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน

1.2 ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับสามัญ และ ระดับประกาศนียบัตร)

ปัญหา

1.2.1 การจัดกิจกรรมนักศึกษาบางส่วนยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

1.2.2 สื่อที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เพียงพอ

1.2.3 ครูยังขาดความรู้ ความชำนาญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาที่ยาก เช่น วิชาคณิตศาสตร์

1.2.4 นักศึกษายังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมน้อย และยังไม่กล้าแสดงออกเท่าที่ควร

ความต้องการ

1.2.5. ควรจัดหาสื่อให้เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา

1.2.6. ครูควรหากิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วม ในการจัดกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษากล้าแสดงออก

2. ด้านอาชีพ

ปัญหา

2.1 ผู้เรียนมีความหลากหลายด้านอายุ อาชีพ และการศึกษา ทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยระยะเวลา

2.2 ผู้เรียนบางส่วนยังไม่กล้าแสดงออก และแสดงความคิดเห็น

2.3 งบประมาณในการจัดกิจกรรมได้รับจัดสรรไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม

ความต้องการ

2.4 คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย แยกประเภทตามความรู้พื้นฐาน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานของความรู้ในวิชาชีพ

2.5 จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการจัดกิจกรรมให้เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมเพื่อสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3. ด้านทักษะชีวิต

ปัญหา

3.1 กลุ่มเป้าหมายมีความหลากหลาย ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีวิธีวัดผลประเมินผลที่แตกต่างกัน

3.2 ในการจัดกิจกรรมค่าย ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลายๆ ด้าน เช่น ด้านงบประมาณ ด้านความปลอดภัย ด้านความพร้อมของวิทยากร และผู้เข้าร่วมการอบรมตามโครงการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการ

ความต้องการ

3.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย และเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3.4 การวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการ และการประสานงานวิทยากรที่มี
ความรู้ความชำนาญจากหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ

3.5 จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น

4. ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน

ปัญหา

4.1 กลุ่มเป้าหมายมีความหลากหลาย ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีวิธีวัดผลประเมินผลที่แตกต่างกัน

4.2 ในการจัดกิจกรรมค่าย ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลายๆ ด้าน เช่น งบประมาณ ด้านความปลอดภัย ด้านความพร้อมของวิทยากร และผู้เข้าร่วมการอบรมตามโครงการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการ

ความต้องการ

4.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย และเหมาะสมกับ
กลุ่มเป้าหมาย

4.4 การวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการ และการประสานงานวิทยากรที่มี
ความรู้ความชำนาญจากหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ

4.5 จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น

5. ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหา

5.1 กลุ่มเป้าหมายมีความหลากหลาย ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีวิธีวัดผลประเมินผลที่แตกต่างกัน

5.2 ในการจัดกิจกรรมต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลายๆ ด้าน เช่น งบประมาณ
ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการ

ความต้องการ

5.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย และเหมาะสมกับ
กลุ่มเป้าหมาย

5.4 การวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการ และการประสานงานขอสนับสนุน
งบประมาณจากหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ

6. ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย

ปัญหา

6.1 งบประมาณได้รับจัดสรรน้อยไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม

ความต้องการ

6.2 ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการจัด
กิจกรรมให้เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมเพื่อสนองตอบต่อความ

**สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่อง
กว้าง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย**

1. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ (ในเขตพื้นที่สวน และฤดูแล้ง)
2. ค่าต้นทุนการผลิตสูง ทั้งค่าเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ค่าแรงงาน ค่าน้ำมัน ฯลฯ
3. ขาดตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร
4. สารเคมีตกค้าง และดินเสื่อม ทำให้ต้องใช้เคมีภัณฑ์มาก
5. สารพิษตกค้างจากการเกษตร เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า
6. การย้ายถิ่น เพื่อการทำงานต่างจังหวัด ทำให้ขาดแรงงานในชุมชน
7. รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
8. ไม่มีอาชีพรอง และอาชีพเสริมที่เป็นหลัก (ผลิตแล้วจำหน่ายไม่ออก บริหารจัดการ

ไม่ได้)

9. ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ทำกิน
10. สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม
11. ปัญหาสารพิษตกค้างในร่างกาย
12. เป็นโรคเกี่ยวกับกระดูก และเส้นเอ็น
13. โรคภูมิแพ้ อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี
14. ชาวบ้านเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพ สุขบัญญัติของตนเองและครอบครัวไม่เพียงพอ
15. การศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6
16. ไม่ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่จากภายนอก (อาชีพและวิถีคิดทัศนคติ)

**ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบล
ทุ่งศรี อำเภอร่องกว้าง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย**

1. ค้นหา รวบรวมองค์ความรู้ และผู้รู้ด้านต่างๆ พัฒนารูปแบบให้เป็นวิทยาลัยศึกษา
ทางเลือก เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน และท้องถิ่นให้เป็นศูนย์ข้อมูลการศึกษา
แลกเปลี่ยนประสบการณ์
2. สร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านสังคม เศรษฐกิจ เกษตรกรรมทางเลือก ธุรกิจชุมชน
ศิลปะ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น การกีฬา ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กลุ่ม องค์กรชุมชน
 ฯลฯ
3. เปิดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนของสมาชิกและเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน
4. สร้างศูนย์สาธิตการศึกษาฟื้นฟูการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชน
5. สร้างศูนย์ข้อมูลทั้งด้านวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านแก่นักเรียน
นักศึกษา นักวิชาการ เด็กเยาวชน เครือข่ายผู้สนใจทั่วไป

**แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี
อำเภอร่องกว้าง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย**

ชาวบ้านมีความเห็นว่า อยากพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในรูปแบบวิถีชีวิตเศรษฐกิจ
พอเพียง เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิต/ปลูกพืชแข็งแรง ปลอดภัยสารพิษ หรือการผลิตอาหารปลอดภัย
เนื่องจากการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เน้นย้ำการไม่ใช้สารเคมี อยากให้หมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบเดิม

ที่มีความเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังระบุว่าเป้าหมายการพัฒนาของหมู่บ้านคือ ให้เกิดเป็นหมู่บ้านแบบพึ่งตนเอง โดยทุกๆ กิจกรรมจะต้องเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน เริ่มจากช่วยกันคิด และร่วมกันทำ เพื่อเป้าประสงค์เดียวกัน ไม่ต้องมีรายได้มาก แต่อยู่ได้ด้วยความปลอดภัย และการเอื้อเพื่อเกื้อกูล พึ่งพิงซึ่งกันและกัน ดังยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน “ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ธรรมชาติยั่งยืน”

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ด้านการเรียนรู้

1. สมาชิกในหมู่บ้านมีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ
2. คณะกรรมการหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกๆ กิจกรรม ด้วยความมีจิตอาสา และเป็นผู้คิดการดี จึงช่วยกันคิดและร่วมกันทำ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน
3. มีการจัดตั้งจุดอนุรักษ์น้ำ และพันธุ์ปลา ซึ่งเกิดจากความต้องการของคนในหมู่บ้านเอง โดยวางเป้าหมายร่วมกันว่า จะพัฒนาให้เป็นศูนย์บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน
4. เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประชากรไม่มาก ง่ายต่อการดูแลซึ่งกันและกัน โดยมีอาสาสมัครในชุมชนร่วมช่วยกันอยู่เวรยาม

ด้านการปฏิบัติ

1. สำหรับการเลือกตั้งครั้งล่าสุดมีผู้ไปใช้สิทธิ ร้อยละ 70 โดยผู้นำชุมชนได้เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน ให้ชาวบ้านเข้าใจ และร่วมกันดำเนินกิจกรรม การพัฒนาด้านต่างๆ ในหมู่บ้าน โดยเน้นการอยู่ดีมีสุขเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในชุมชน
2. มีการออมทรัพย์ตามกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน คือ กองทุนหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิก 218 คน กลุ่มออมสัจจะหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิก 218 คน โดยให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ กองทุนด้านอาชีพ ได้แก่ กองทุนเกษตรหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิก 48 คน กลุ่มวิสาหกิจผลิตปุ๋ยอินทรีย์ มีจำนวนสมาชิก 33 คน โดยจัดหาปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ผลิต จำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ราคาถูก และกองทุนด้านสวัสดิการ คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อดูแลในเรื่องสวัสดิการตั้งแต่เกิด-ตาย มีจำนวนสมาชิก 172 คน
3. ชุมชน และเทศบาลได้หารือกันในการลดการเผา ได้ข้อสรุปว่า ในชุมชนจะปลอดถังขยะ โดยขยะที่ย่อยสลายได้แต่ละหลังคาเรือน จะนำไปทำปุ๋ยหมักใช้ในครัวเรือน สำหรับขยะที่ไม่สามารถย่อยสลาย และสามารถนำไปขายได้ จะมีคณะกรรมการของกลุ่มกองทุนขยะของหมู่บ้าน นำรถยนต์ของกลุ่มฯ ไปรับซื้อถังจุดนัดหมาย เพื่อนำมาคัดแยก และจำหน่าย ส่วนขยะมีพิษได้ตกลงกันว่า ให้เทศบาลจัดเก็บ โดยไม่คิดค่าบริการสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

1. ชาวบ้านมีความรักในหมู่บ้านของตน มีการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งมีการรวมตัวกันเป็นอย่างดีในทุกกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้าน จนได้รับรางวัลหลายประเภท เช่น หมู่บ้านแผนพัฒนาดีเด่น หมู่บ้านปลอดการเผา หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

2. ชาวบ้านระบุว่า ไม่มีปัญหาหมอกควัน และฝุ่นละอองและมลพิษทางอากาศ เนื่องจากหมู่บ้านได้ประชุมหารือถึงผลกระทบจากการเผา โดยชาวบ้านทุกคนเข้าใจ และให้ความร่วมมือไม่เผาขยะ หรือวัสดุเหลือใช้ในไร่นา

3. ชุมชนมีรายได้เฉลี่ย 55,804 บาท/คน/ปี จึงทำให้ไม่ตกเกณฑ์เฉลี่ย จปฐ. (เกณฑ์เฉลี่ยของ จปฐ. คือ 30,000 บาท/คน/ปี)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่หนึ่งศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

ข้อที่สอง ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชน และนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ และ

ข้อที่สาม เสนอแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบให้สอดคล้องกับกรอบนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทแห่งความเปลี่ยนแปลง

สรุป อภิปรายผล

จากผลการศึกษา เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาแล้ว พบว่า การที่ชาวบ้านมีความต้องการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในรูปแบบวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิต/ปลูกพืชแข็งแรง ปลอดภัย หรือการผลิตอาหารปลอดภัย เนื่องจากมีการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เน้นย้ำการไม่ใช้สารเคมี อยากให้หมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบเดิมที่มีความเอื้ออาหาร พึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังระบุว่าเป้าหมายการพัฒนาของหมู่บ้านคือ ให้เกิดเป็นหมู่บ้านแบบพึ่งตนเอง โดยทุกๆ กิจกรรมจะต้องเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน เริ่มจากช่วยกันคิดและร่วมกันทำ เพื่อเป้าประสงค์เดียวกัน ไม่ต้องมีรายได้มาก แต่อยู่ได้ด้วยความปลอดภัยและการเอื้อเพื่อเกื้อกูล เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้การจัดชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ประสบความสำเร็จ

โดยที่การเริ่มต้นมาจาก “ความมุ่งมั่นและตั้งใจและร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา สู่อนาคตของคนในชุมชน” ซึ่งถึงแม้จะมีปัญหาและอุปสรรคอย่างมากในการพัฒนาก็ตาม ชาวบ้านก็ไม่ได้ท้อถอย และยัง “ส่งเสริมการจัดการปัญหา ด้วยต้นทุนของคนในชุมชน” เพื่อแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สิริกร บุญสังข์ และคณะ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบ คือ สร้างจิตสำนึกประการรณรงค์สร้างภูมิคุ้มกันให้สมาชิกในครัวเรือน ชยัน ประหยัด อุดออม ซื่อสัตย์มีวินัย ใฝ่หาความรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง เพิ่มทางเลือกในการทำกิจกรรม เพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน และการลดต้นทุน การผลิต หรือทุนในการประกอบอาชีพอื่นๆ สร้างอาชีพเสริม ให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้เสริมในช่วงฤดูแล้ง และรวมกลุ่ม หรือองค์กรของคนในชุมชนลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรอาชีพทำนา การรวมกลุ่ม เพื่อร่วมกันพัฒนา

เมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างครบวงจร การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต พัฒนาโรงสีข้าวชุมชนให้เป็นธุรกิจชุมชนสามารถแปรรูปผลผลิตโดยชุมชนในการพัฒนาโรงสีข้าวชุมชนจะต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า โรงสีข้าว พัฒนาให้คณะกรรมการมีความรู้ทางด้านเทคนิคการสีข้าวให้มีคุณภาพ พัฒนาบรรจุภัณฑ์ บริหารจัดการการเงิน-บัญชี พัฒนาด้านการตลาด ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมาร่วมสนับสนุน การพัฒนาธุรกิจโรงสีข้าวชุมชน

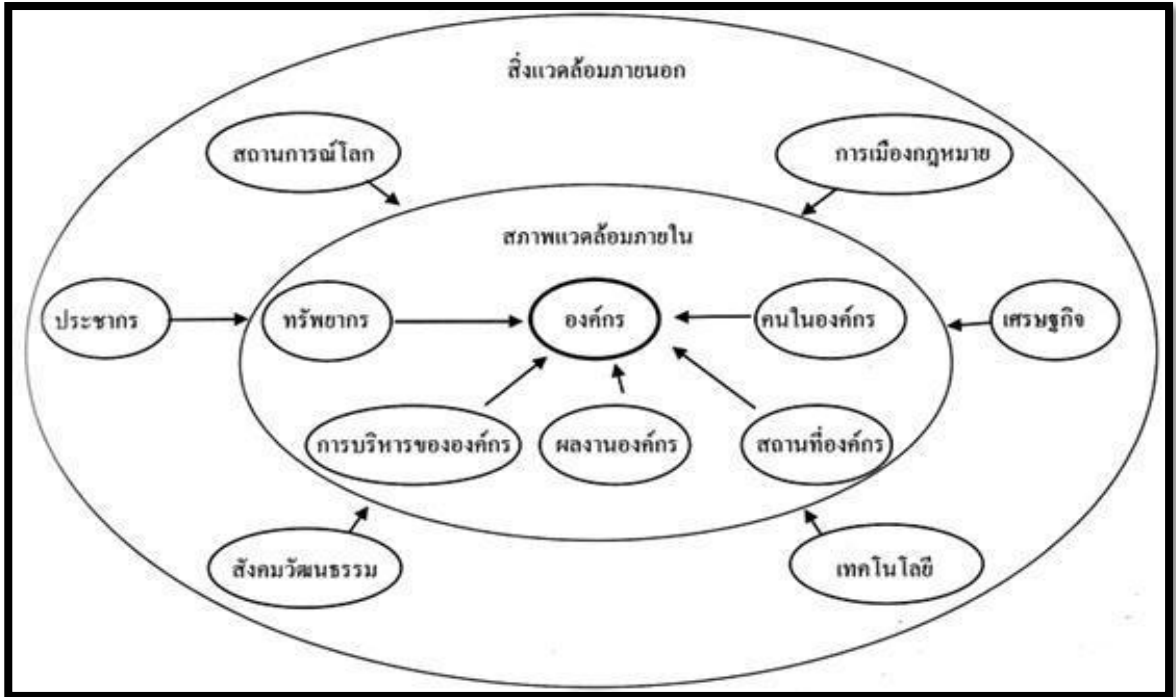
ซึ่งแนวคิดในการทำงานของชุมชนนั้น บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ได้กำหนดแนวคิดเป็นรูปแบบในการพัฒนาโดยใช้หลักการ **“การจัดการกลุ่มและองค์กรอย่างเป็นระบบ”** เพื่อการพัฒนา สอดคล้องกับ เอกชัย พุ่มดวง (2555) ที่ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ผู้นำ (Leader) ในชุมชนโคกโคเต่า มีผู้บริหารท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำชุมชนมีประสบการณ์ มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความรู้/แสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงาน ที่มาทำโครงการในพื้นที่ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในชุมชน ผู้นำมีบทบาทในการแบ่งปันความรู้ มีการสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อให้องค์กรชุมชนรู้เป้าหมาย และกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน

2. ทุนชุมชน (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์กรความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุด และศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลของชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องไว้บริการแก่ชุมชน และ

3. เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนให้เกิดผลอย่างจริงจัง เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ จึงมีส่วนสำคัญโดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายแบบธรรมชาติ ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัวผ่านเครือญาติ มีลักษณะการบริหารงานแบบแนวนอน ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการประชุมในการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้เครือข่ายจากภายนอกชุมชนเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ ซึ่งในส่วนของบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ได้กำหนดรูปแบบการจัดการกลุ่มและองค์กรอย่างเป็นระบบ ได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5-1 แสดงรูปแบบการจัดการกลุ่มและองค์กรอย่างเป็นระบบ ของบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรีอำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่

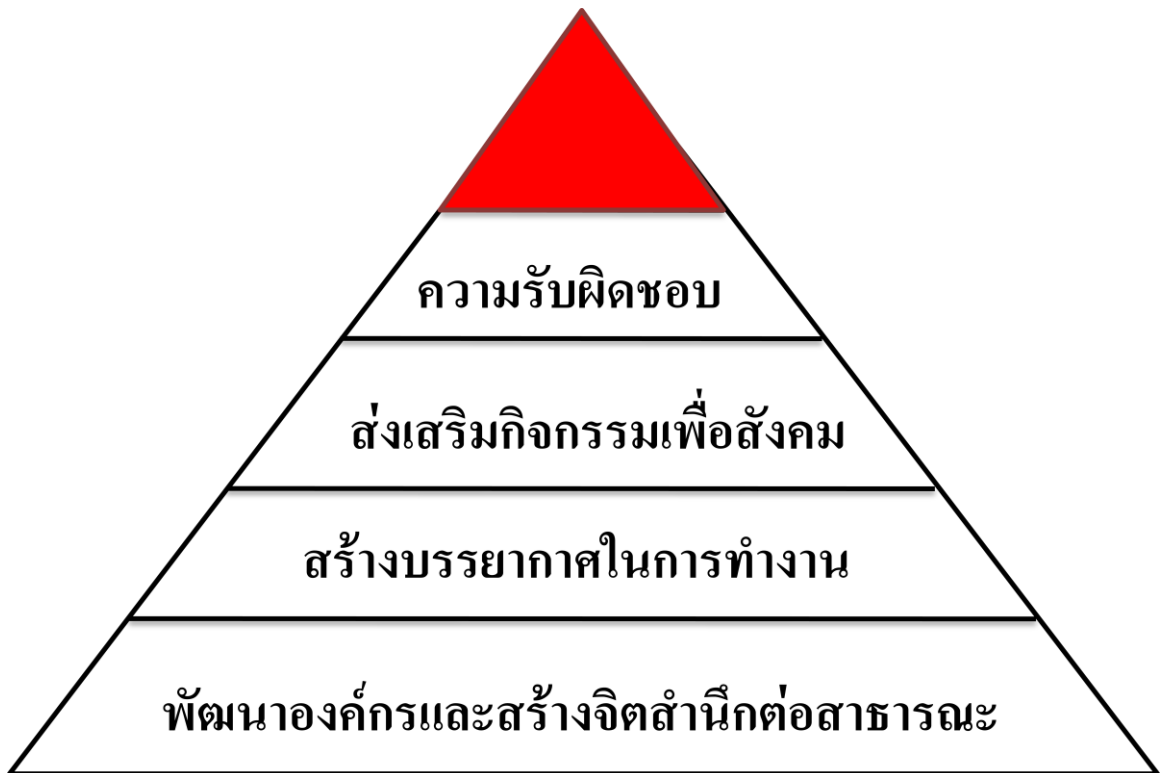

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงาน บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่, 2561.

นอกจากนี้บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ยังได้วางแผนกระบวนการทำงาน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถรับรู้ และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ สอดคล้องกับนงลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน บ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ 5 ตำบลท่ามะเขือ อำเภอลองขลุ้งจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นชุมชนต้นแบบ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี และเมื่อกลุ่มครัวเรือนต้นแบบนำไปขยายผลก็จะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มชาวบ้านเกิดความสนใจ และดำเนินชีวิตตามแนวทางชีวิตแบบพอเพียง โดยน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน สมาชิกในชุมชนเกิดความสุข และเป็นแนวทางการพัฒนา การเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป ซึ่งบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ได้กำหนดกระบวนการทำงานได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5-2 แสดงกระบวนการทำงานของบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

**เศรษฐกิจรากฐานที่มั่นคง ชุมชนที่เข้มแข็ง
และมีธรรมาภิบาลที่ยั่งยืน**

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงาน บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่, 2561

ทั้งนี้ ในการการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่” ครั้งนี้สามารถสรุปถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชน และนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ได้ดังนี้

1. ผู้นำ (Leader) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะสร้างสรรค์ชุมชนให้มีความเปลี่ยนแปลง และนำพาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานความเชื่อมั่น และศรัทธาของคนในชุมชน ดังที่ เสรี พงศ์พิศ (2548) สรุปคุณลักษณะผู้นำชุมชนที่ดีไว้ได้หลายข้อ ผู้นำคนหนึ่งอาจจะไม่มีทุกข้อ มีบางข้อ มากน้อยต่างกัน โดยระบุว่าผู้นำที่ดี เป็นคนดีมีคุณธรรม มีศรัทธาในศาสนา เชื่อมมั่นในหลักจริยธรรม ทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่ดีแต่พูดหรือบอกคนอื่นให้ทำ สร้างความมั่นคงปลอดภัย ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน คุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น ประารถนา และพร้อมที่จะเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ประารถนาและส่งเสริมนวัตกรรม หรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ มองเห็นจุดอ่อนจุดแข็ง ข้อจำกัด และศักยภาพของตัวเอง และของชุมชน สร้าง

แรงบันดาลใจ สร้างขวัญ และกำลังใจให้สมาชิกในชุมชน เป็นตัวเชื่อม (catalyst) ที่ดี โดยผนึกพลังชุมชนให้เกิดผลเป็นทวีคูณ (Synergy) เคารพในศักดิ์ศรี และให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และในการตัดสินใจสร้างเครือข่ายภายในชุมชน และกับนอกชุมชน เกิดประชาสังคมที่มีพลัง ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน วาระซ่อนเร้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และพวกพ้อง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุมีผล มีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน ไม่ใช่เงินหรืออำนาจอิทธิพลเพื่อชักนำ ครอบงำ บังคับ ชูเชิดชูคนอื่น มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน และเป็นผู้มีบารมีที่ชาวบ้านอยากเดินตาม

2. คนในชุมชน ที่ต้องมีความเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ มีความคิดที่จะร่วมมือในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยคิดถึงประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การแก้ไขปัญหาของชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ ไพศาล สรรสวัสดิ์ (2550) ระบุว่า กำลังที่สำคัญจะสำเร็จได้สมดังความมุ่งหมาย ก็คือ ประชาชน โดยที่ประชาชนมีความต้องการมีความสามารถอยู่ในตัวประชาชนเอง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เช่น ความคิด กำลังกาย ฝีมือ เป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลหรือประชาชนดั่งนั้น จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนก็คือการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยวิธีการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับสังคมและให้มีผลมากที่สุดเพื่อเป็นการผลิตรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับปรุงชีวิตจิตใจ และความรู้สึกของประชาชน ให้มีความรู้สึกที่จะยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของตน มีความกระตือรือร้นสนใจการทำงานในชุมชนและพยายามช่วยตนเองให้มากที่สุด ที่ทุกคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดในการสร้างความเจริญหรือเปลี่ยนแปลงสภาพของท้องถิ่นนั้นให้ดีขึ้น โดยเข้าร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติต่างๆ อย่างเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าใจวิธีการต่างๆ ของระบอบนี้ได้ถูกต้อง

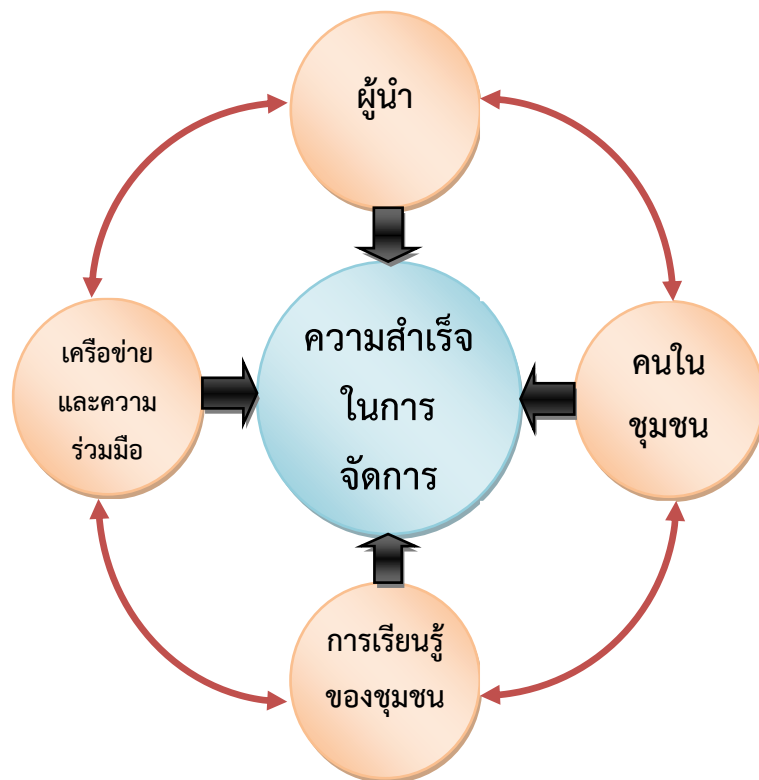
3. การเรียนรู้ของชุมชน นับเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนได้โดยง่าย ด้วยการเรียนรู้สภาพแวดล้อม และสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนในทุกด้าน รวมถึงความเป็นวิชาการที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปฏิบัติ และการพัฒนา ด้วยการกำหนดเป้าหมายของชุมชนที่ต้องการบรรลุ ดังที่ วชิรวัชร งามละม่อม (2557) ระบุว่า ชุมชนต้องปรับตัวให้อยู่รอดตลอดเวลา เนื่องจากสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ และโลกมีเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ชุมชนที่ฉลาดในการปรับตัวเองนั้น ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังแนวคิดของ Peter M. Senge (1990 อ้างถึงใน Stacey, 2000) เชื่อว่าองค์กรที่ฉลาดต้องเป็นองค์กรที่มีการมอบหมายให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก (Commitment) และสมาชิกมีความสามารถที่จะเรียนรู้ (Capacity to Learn) โดยมีหลักการของการเรียนรู้อยู่ 5 ประการ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ความสามารถที่จะเรียนรู้หรือเก่งที่จะเรียนรู้ (Personal Mastery) มีความเข้าใจรูปแบบภาพทำให้เกิดขึ้นในอนาคต (Shared Vision) ซึ่งอาจเกิดจากการตั้งสมมติฐานหรือสามัญการ (Generalization) การมีรูปแบบของการพัฒนาที่ต้องการบรรลุ (Mental Model) นั่นคือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป้าหมายที่เกิดขึ้นต้องมาจากความคิดความเห็นร่วมกันของสมาชิก (Building a Shared Vision) และหลักการสุดท้ายต้องเรียนรู้ร่วมกัน (Team Learning)

4. เครือข่ายและความร่วมมือ โดยที่ความสำเร็จของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัย การสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ซึ่งจำเป็นที่ชุมชนจะต้องสร้างความผูกพัน และความร่วมมือกับ เครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อลดการต่อต้านและเพิ่มการสนับสนุนการดำเนินการของ ชุมชนให้บรรลุเป้าหมายของชุมชนได้ในที่สุด ดังที่ บุญเพิ่ม สอนภักดี (2559) ที่ศึกษาเรื่องระบุว่า การสร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือที่นำไปสู่การแก้ไข ปัญหาและการตอบสนองความต้องการของ ประชาชนในท้องถิ่น สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้ เป็นหลักสำคัญ ในการสร้างเครือข่ายการทำงานทำให้มีการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาได้ สอดคล้องกับเป้าหมายยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล เป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่

- 4.1 องค์คณะบุคคลเครือข่ายความร่วมมือ
- 4.2 ขอบข่ายและภารกิจเครือข่ายความร่วมมือ
- 4.3 แนวทาง การจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- 4.4 กระบวนการบริหารของเครือข่ายความร่วมมือ

จากการสรุปแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยสามารถ นำมาเขียนเป็นรูปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5-3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชน ต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

ที่มา : สรุปผลการวิจัยแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่, 2561.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนของประเทศไทยอย่างยั่งยืน จึงควรมีแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่ ไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ภาครัฐต้องสร้างศักยภาพให้แก่ผู้นำ และผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางการสร้างพัฒนา หรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองให้เกิดเป็นรูปธรรม
2. ภาครัฐต้องสร้างการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชน ด้านการให้ความรัก ห่วงแทน และการดูแลรักษาชุมชนของตนเอง ให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้
3. ภาครัฐต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการสนับสนุนงบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ และผู้ให้ความรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองได้อย่างชัดเจน
4. ภาครัฐต้องสร้างความเป็นเครือข่าย และสร้างความร่วมมือในด้านต่างๆ ให้ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างไม่มีอุปสรรค หรือปัญหาใดๆ อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของชุมชน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สมาคาคทอลิก แห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา. 2538.
- ครรชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ระดับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การศึกษาในวิถีชุมชน : ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. กรุงเทพมหานคร. 2542.
- ธนพรรณ ธานี. การศึกษาชุมชน. ภาควิชาพัฒนาสังคม มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- บุญธรรม จิตต่อนันต์. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์. 2536.
- บุญเพิ่ม สอนภักดี. รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด เทศบาล. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 18(4) : 99-113, 2559.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงกับประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2542.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.
- ภาณี วงษ์เอก. การศึกษาแบบการจัดสัมมนาในกลุ่มในการศึกษาเชิงคุณภาพเทคนิคการวิจัย ภาคสนาม. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษา ด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. 2533.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์. 2531.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยา : หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2 ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2538.
- สิริกร บุญสังข์ และคณะ. การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข. วารสารชุมชนวิจัย 11(2) : 9-20, 2560.
- เสรี พงศ์พิศ. ชนบท. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2543.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531.

วารสาร

- กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว, จิระพงศ์ เรืองกุน และสายใจ ชุนประเสริฐ. “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนพูนบำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”. วารสารการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 5 (1), 2560.
- กฤษฎี ทองบรรจบ. “เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ชั้นในการเรียนรู้ชุมชน”. วารสารคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์การพิมพ์เชียงใหม่, 2555.
- กীরติ กมลประเทืองกร. “การจัดการชุมชน, ชุมชนเข้มแข็ง, วิถีพุทธ”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 12 (3), 2559.
- ไพศาล สรรสรวิสุทธิ. “การพัฒนาชุมชน”. รัฐศาสตร์สาส์น, 1 (2550) : 11-14, 2550.
- ไพศาล เนาเววาทอง และธวัชชัย ศุภดิษฐ์. การจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้านคาปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ชาญชัย, 4(2) : 38-49, 2551.
- วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล และอมรารวรรณ ทิวถนอม. “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ”. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 46(2) : 45-54, 2552.
- วรรณลดา กันต์โถม. “การวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางการพัฒนา”. เอกสารประกอบการสอน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558..

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

- นงลักษณ์ จีวู และคณะ. “การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน บ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ 5 ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร”. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2558.
- พิมพ์บุญญา ชมชื่น. “การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนตำบลทับพริก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว”. มหาวิทยาลัยบูรพา. วิทยานิพนธ์, 2557.
- วิทยา จันทร์แดง. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. ดุสิตนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2555.

สวัสดิ์ ไชยวรรณ, ธีรภัฏน้อย ประเทืองบริบูรณ์ และคณะ. “โครงการสุขภาพดีด้วยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่ระบบการผลิตการเกษตรทางเลือกของชุมชนบ้านห้วยไช้สุขสวัสดิ์ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน”. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2560.

เอกชัย พุ่มดวง. “กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”. บทความวิชาการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2555.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

วชิรวัชร งามละม่อม. “แนวคิดการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน”. สถาบัน TDRM. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : http://file.siam2web.com/trdm/article/2013318_75517.pdf, 25 ตุลาคม 2557.

เสรี พงศ์พิศ. “ผู้นำชุมชนที่ดี”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-51-28/item/243-ปร54-ผู้นำชุมชนที่ดี>, 2548.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ

นายนิพันธ์ บุญหลวง

วัน เดือน ปีเกิด

15 พฤศจิกายน 2504

การศึกษา

- ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต(รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หลักสูตร ปลัดอำเภอรุ่นที่ 109 โรงเรียนปลัดอำเภอ
- หลักสูตร นายอำเภอรุ่นที่ 48 โรงเรียนนายอำเภอ
- หลักสูตร นักปกครองระดับสูงรุ่นที่ 54 สถาบันดำรงราชานุภาพ
- หลักสูตร ผู้บังคับกองร้อย กองอาสารักษาดินแดน รุ่นที่ 23 โรงเรียนการกำลังสำรอง
- หลักสูตร ฝ่ายอำนวยการกองบัญชาการกองอาสารักษาดินแดน ชุดที่ 17 โรงเรียนเสนาธิการทหารบก

ประวัติการทำงานโดยย่อ

- ปลัดอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
- นายอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- นายอำเภอดอกคำใต้ และนายอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ปลัดจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก

ตำแหน่งปัจจุบัน

รองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง แนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย นายนิพันธ์ บุญหลวง หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60
ตำแหน่ง รองผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในภาวะปัจจุบันที่กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาวะแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ตลอดจนสิ่งที่ดำรงมา ขาดการเชื่อมร้อยต่อกันเป็น วิกฤตการณ์ที่ชุมชนส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ หลายชุมชนถึงกับล่มสลายลงเพราะถูกการพัฒนาแบบ ใหม่ทำลายรากฐานดั้งเดิมจนหมดสิ้นไป (ไพศาล เนาะวาทอง และ ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, 2551: 40) ประเทศไทยภายใต้กระบวนการพัฒนามีแนวโน้มที่จะรับวัฒนธรรม ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีของต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้นตามลำดับ จนอาจกล่าวได้ว่า สังคมไทย ในปัจจุบันถูกครอบงำด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทางความคิดและภูมิปัญญาตะวันตก จนตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนกระแสความ ทันสมัย ที่มาจากโลกตะวันตกและมีอิทธิพลครอบคลุมทั่วโลก คนไทยและสังคมไทยได้ถูกกระแส เหล่านี้ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด คุณค่า และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พร้อมกับสถานการณ์ต่างๆของโลกที่ผันแปรไป อย่างรวดเร็ว ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆด้าน จึงเป็นเหตุให้ “สังคมมีปัญหา การ พัฒนาไม่ยั่งยืน” (กิริติ กมลประเทืองกร, 2559 : 96) อีกทั้ง การพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจตาม ระบบทุนนิยมได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ระบบทุนนิยมทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น การพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 9 ในระยะที่ผ่านมาเป็น การเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้ เรียนรู้อย่างไร้พรมแดน มีความเจริญด้านวัตถุในระดับที่ทัดเทียมกับต่างประเทศ กลับพบว่า การ พัฒนาตามแนวทางดังกล่าวก็ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยทุกระดับ ได้แก่ ความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม ขาดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ค่านิยมของการใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือยตาม แบบสังคมบริโภคนิยม สถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ และก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย (กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว และคณะ, 2556)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ระบุถึงการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดย ต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทัน

การเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้วยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย ขณะที่ การจัดการชุมชน หมายถึง การสร้างวิทยาการ กระบวนการ และการปฏิบัติการให้กับหมู่บ้านหรือชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการชุมชนของตนเอง โดยใช้แผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตามกระบวนการสร้างความเข้มแข็งชุมชน (ไพศาล เนาวะวาทอง และรัชชัย ศุภดิษฐ์, 2551 : 41) ซึ่งจากการที่ชุมชนมีการขับเคลื่อนไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองตามยุทธศาสตร์ที่ 2 นั้นส่งผลให้หลายชุมชนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและเกิดเป็นชุมชนต้นแบบขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย

หนึ่งในชุมชนต้นแบบที่น่าสนใจ คือ บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ที่ได้รับการรับรองจากสถาบันต่างๆ ในการจัดการชุมชนในหลากหลายมิติจนประสบความสำเร็จ เช่น การเป็นชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในท้องถิ่น มีผู้บริหาร ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ซึ่งได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 ในโครงการ “ลดเมืองร้อนด้วยมือเรา” ซึ่งจัดโดยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมร่วมกับบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ประเทศไทยจำกัด ปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลหมู่บ้านต้นแบบปลอดเผา สู้ปัญหาหมอกควันพิษภาคเหนือ จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สส.) ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 80 ชุมชน ปี พ.ศ. 2555 จัดโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีโครงการที่ชุมชนบ้านทุ่งศรีจัดทำขึ้น เช่น โครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยหมักจากวัสดุคดในท้องถิ่น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและการจัดการขยะแบบครบวงจร จัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมชุมชนและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร โครงการการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจจอบอ้อมทรัพย์เพื่อการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โครงการกองทุนขยะชุมชน โครงการสปาด้วยไส้เดือน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากขยะมาต่อยอดมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสำเร็จในการจัดชุมชน เพื่อค้นหาที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะเป็นแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ รวมถึงนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวนรวม 30 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ รวมถึง ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในการจัดการชุมชนเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ให้ได้แนวทาง การจัดการชุมชน โดยเฉพาะการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และการแก้ไขปัญหาหมอกควันไฟป่า

3. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยหมู่บ้านในเขตพื้นที่หมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

4. ขอบเขตระยะเวลา

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2560 – มกราคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยภาคเอกสาร (Document Research) ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสาร แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนาทาง การบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย
2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ประกอบไปด้วย

2.1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อหาคำตอบจากความแตกต่างทาง ด้านความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยร่วมในการสนทนา และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลร่องกวาง กำนันตำบลทุ่งศรี ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ เป็นต้น ในสถานที่ต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้พบกับบุคคลเหล่านี้ โดยผู้วิจัยจัดบันทึกความคิดเห็น รวมถึงสังเกตการใช้ น้ำเสียง การแสดงออกทางสายตา และอากัปกิริยา ของแต่ละบุคคลที่ระหว่างการสนทนา เพื่อใช้เป็น ข้อมูลในการศึกษาควบคู่ไปกับวิธีการอื่นๆ พร้อมทั้งทำการตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่โดยวิธีการสนทนาดูแล (Focus Group Discussion) โดย กำหนดปัญหาหรือหัวข้อ รวมทั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสม

3. นำผลการการวิเคราะห์ที่ได้มาจากการสำรวจเอกสารแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดด้านการพัฒนา การบริหาร กฎหมาย หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของ ภาครัฐและเอกชน มาสังเคราะห์ และกำหนดแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลไปสู่ ชุมชนอื่นๆโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดที่ได้จากการเก็บรวบรวม ข้อมูลทุติยภูมิ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ มาค้นหาบทสรุปและนำข้อมูลมาประมวลหาความ ชัดเจน ในการกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่พบว่า “บ้านทุ่งศรี” แต่เดิมเริ่มก่อตั้งมาเมื่อไรไม่ปรากฏแน่ชัดแต่จากประวัติวัดทุ่งศรีระบุ ว่าน่าจะมีการก่อตั้งเมื่อประมาณปี 2300 หรือ 245-246 ปีมาแล้ว โดยกลุ่มคนที่เข้ามากลุ่มแรกคือ พ่อหนานสา-แม่หล้า เป็งยะสา, พ่อหนานกำใจ-แม่ปา อูอินทร์, พ่อจันทร์แม่กลมเส้นเถาว์, พ่อหนาน กิตตวงศ์ เข็มวิชัยและ พระมหาวงศ์ มาจากบ้านธรรมเมือง, บ้านป่าแดง, บ้านต้นไคร้ ในอำเภอเมือง แพร่ เข้ามาทำมาหากินโดยการบุกเบิกทำไร่ข้าวและทำนา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวนี้มีความอุดม สมบูรณ์ เดิมบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 อยู่รวมกับบ้านต้นเตื่อ-ต้นผึ้งหมู่ 4 และบ้านปากทาง หมู่ที่ 5 ต่อมา ประมาณปี พ.ศ. 2517 ชาวบ้านและผู้เฒ่าเห็นว่า หมู่บ้านขยายมากขึ้น มีประชากรจำนวนมากมาก การดูแลของผู้เฒ่าไม่ทั่วถึงจึงได้มีการแยกหมู่บ้านออกอีก 2 หมู่บ้านคือ บ้านต้นเตื่อ - ต้นผึ้งหมู่ที่ 4 และบ้านปากทาง หมู่ที่ 5 ในปัจจุบัน บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 จึงกลายเป็นหมู่บ้านเล็กลงมีบ้านเรือนเหลือ ประมาณ 90 หลังคาเรือนมีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทำกิน 285 ไร่

สภาพปัญหาและความต้องการจากพื้นที่จริง

สำรวจและรวบรวมสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อวิเคราะห์สภาพความเป็นจริง ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ โดยการนำทีมงานของ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation System) ด้วยการร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และการจัดประชุมกลุ่มย่อย

เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้บอกเล่าถึงสภาพปัญหาที่พบและความต้องการต่างๆ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่ได้เตรียมแนวคำถาม และคำตอบไว้ล่วงหน้า ด้วยการร่วมกิจกรรมและประชุมตามสถานการณ์และการสนทนาแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อลดอคติจากผู้ร่วมกิจกรรมและการประชุม ผลการดำเนินการ พบว่า

สภาพปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

1. ด้านศึกษาของประชาชน
2. ด้านอาชีพ
3. ด้านทักษะชีวิต
4. ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน
5. ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
6. ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย

สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

1. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ (ในเขตพื้นที่สวน และฤดูแล้ง)
2. ค่าต้นทุนการผลิตสูง ทั้งค่าเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ค่าแรงงาน ค่าน้ำมัน ฯลฯ
3. ขาดตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร
4. สารเคมีตกค้างและดินเสื่อมทำให้ต้องใช้เคมีกันมาก
5. สารพิษตกค้างจากการเกษตร เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า
6. การย้ายถิ่นเพื่อการทำงานต่างจังหวัดทำให้ขาดแรงงานในชุมชน
7. รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
8. ไม่มีอาชีพรองและอาชีพเสริมที่เป็นหลัก (ผลิตแล้วจำหน่ายไม่ออก บริหารจัดการ

ไม่ได้)

9. ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ทำกิน
10. สุขภาพและสิ่งแวดล้อม
11. ปัญหาสารพิษตกค้างในร่างกาย
12. เป็นโรคเกี่ยวกับกระดูกและเส้นเอ็น
13. โรคภูมิแพ้ อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี
14. ชาวบ้านเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพ สุขบัญญัติของตนเองและครอบครัวไม่เพียงพอ
15. การศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมปีที่ 6
16. ไม่ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่จากภายนอก (อาชีพและวิถีคิดทัศนคติ)

ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

1. ค้นหา รวบรวมองค์ความรู้และผู้รู้ด้านต่างๆ พัฒนารูปแบบให้เป็นวิทยาลัยศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. สร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านสังคม เศรษฐกิจ เกษตรกรรมทางเลือก ธุรกิจชุมชน ศิลปะ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น การกีฬา ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กลุ่ม องค์กรชุมชน ฯลฯ

3. เปิดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนของสมาชิกและเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน

4. สร้างศูนย์สาธิตการศึกษาฟื้นฟูการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชน

5. สร้างศูนย์ข้อมูลทั้งด้านวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านแก่นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ เด็กเยาวชน เครือข่ายผู้สนใจทั่วไป

แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

ชาวบ้านมีความเห็นว่า อยากพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในรูปแบบวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิต/ปลูกพืชแข็งแรง ปลอดภัย หรือการผลิตอาหารปลอดภัย เนื่องจากมีการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เน้นย้ำการไม่ใช้สารเคมี อยากให้หมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบเดิมที่มีความเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังระบุว่าเป้าหมายการพัฒนาของหมู่บ้านคือ ให้เกิดเป็นหมู่บ้านแบบพึ่งตนเอง โดยทุกๆกิจกรรมจะต้องเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน เริ่มจากช่วยกันคิดและร่วมกันทำเพื่อเป้าประสงค์เดียวกัน ไม่ต้องมีรายได้มาก แต่อยู่ได้ด้วยความปลอดภัยและการเอื้อเฟื้อเกื้อกูล พึ่งพิงซึ่งกันและกัน ดังยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน “ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ธรรมชาติยั่งยืน”

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ด้านการเรียนรู้

1. สมาชิกในหมู่บ้านมีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ
2. คณะกรรมการหมู่บ้านและแกนนำชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในทุกๆกิจกรรมด้วยความมีจิตอาสา และเป็นผู้คิดการดี จึงช่วยกันคิดและร่วมกันทำ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในทุกๆด้าน
3. มีการจัดตั้งจุดอนุรักษ์น้ำและพันธุ์ปลา ซึ่งเกิดจากความต้องการของคนในหมู่บ้านเอง โดยวางเป้าหมายร่วมกันว่า จะพัฒนาให้เป็นศูนย์บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน
4. เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประชากรไม่มาก ง่ายต่อการดูแลซึ่งกันและกันโดยมีอาสาสมัครในชุมชนร่วมช่วยกันอยู่เวรยาม

ด้านการปฏิบัติ

1. สำหรับในการเลือกตั้งครั้งล่าสุดมีผู้ใช้สิทธิ ร้อยละ 70 โดยผู้นำชุมชนได้เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนให้ชาวบ้านเข้าใจและร่วมกันดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในหมู่บ้านโดยเน้นการอยู่ดีมีสุขเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในชุมชน
2. มีการออมทรัพย์ตามกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน คือ กองทุนหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิก 218 คน กลุ่มออมสัจจะหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิก 218 คน โดยให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ กองทุนด้านอาชีพ
3. ชุมชนและเทศบาลได้หารือกันในการลดการเผา

การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

1. ชาวบ้านมีความรักในหมู่บ้านของตน มีการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งมีการรวมตัวกันเป็นอย่างดีในทุกกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้านจนได้รับรางวัลหลายประเภท เช่น หมู่บ้านแผนพัฒนาดีเด่น หมู่บ้านปลอดการเผา หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น
2. ชาวบ้านระบุว่า ไม่มีปัญหาหมอกควันและฝุ่นละอองและมลพิษทางอากาศ เนื่องจากหมู่บ้านได้ประชุมหารือถึงผลกระทบจากการเผา โดยชาวบ้านทุกคนเข้าใจและให้ความร่วมมือไม่เผาขยะหรือวัสดุเหลือใช้ในไร่นา
3. ชุมชนมีรายได้เฉลี่ย 55,804 บาท/คน/ปี จึงทำให้ไม่ตกเกณฑ์เฉลี่ย จปฐ. (เกณฑ์เฉลี่ยของ จปฐ. คือ 30,000 บาท/คน/ปี)

ข้อเสนอแนะ

แนวคิดในการทำงานของชุมชนนั้น บ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ได้กำหนดแนวคิดเป็นรูปแบบในการพัฒนาโดยใช้หลักการ “การจัดการกลุ่มและองค์กรอย่างเป็นระบบ” พบว่า การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ผู้นำ (Leader) ในชุมชนบ้านทุ่งศรี มีผู้บริหารท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำชุมชนมีประสบการณ์มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้ จากครุภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน มีครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความรู้/แสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่มาทำโครงการในพื้นที่ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในชุมชน ผู้นำมีบทบาทในการแบ่งปันความรู้ มีการสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อให้องค์กรชุมชนรู้เป้าหมายและกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน
2. ทุนชุมชน (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของหน่วยงานต่างๆและข้อมูลของชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องไว้บริการแก่ชุมชน และ
3. เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนให้เกิดผลอย่างจริงจัง เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ จึงมีส่วนสำคัญโดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายแบบธรรมชาติ ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัวผ่านเครือญาติ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนของประเทศไทยอย่างยั่งยืน จึงควรมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการชุมชนและนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ภาครัฐต้องสร้างศักยภาพให้แก่ผู้นำ และผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางการสร้างพัฒนาหรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองให้เกิดเป็นรูปธรรม
2. ภาครัฐต้องสร้างการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชน ด้านการให้ความรัก ห่วงแทน และการดูแลรักษาชุมชนของตนเองให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้
3. ภาครัฐต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการสนับสนุนงบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ และผู้ให้ความรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองได้อย่างชัดเจน
4. ภาครัฐต้องสร้างความเป็นเครือข่าย และสร้างความร่วมมือในด้านต่างๆ ให้ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างไม่มีอุปสรรค หรือปัญหาใดๆ อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของชุมชน